

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

SUSANNA ROSHOLM

Kiusaamisen ehkäiseminen esikou- luikäisten lasten parissa

SOSIAALIALAN KOULUTUSOHJELMA
SYKSY 2020

Tekijä Rosholm, Susanna	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä elokuu 2020
	Sivumäärä 66	Julkaisun kieli suomi
Julkaisun nimi Kiusaamisen ehkäiseminen esikouluikäisten lasten parissa		
Tutkinto-ohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Tiivistelmä <p>Kiusaaminen on vakava lapsen henkistä ja fyysistä hyvinvointia uhkaava tekijä. Kyse on ikivanhasta ilmiöstä, jonka toistuvuuteen ei saa turtua. Mitä aikaisemmin kiusaamiseen puututaan, sitä kauaskantoisemmat ja positiivisemmat seuraukset kiusaamiseen puuttumisella on lapsen hyvinvoinnille ja koulunkäynnille. Tämän vuoksi varhaiskasvatuksen maailmassa onkin erityisen tärkeää panostaa kiusaamiseen ehkäisyyn niin, ettei kiusaamistilanteita pääse syntymään.</p> <p>Opinnäytetyön aiheena oli tunne- ja kaveritaitojen harjoittelun sekä ryhmäyttämisen avulla kiusaamisen ehkäiseminen pienten lasten parissa. Opinnäytetyö suunniteltiin toiminnalliseksi ja sen lopputuloksena syntyi viiden toimintakerran opas. COVID-19-pandemian vuoksi opinnäytetyön toiminnallista osuutta ei pystytty toteuttamaan. Tämän vuoksi opinnäytetyössä käsiteltiin laajemmin kiusaamisen ehkäisyä ja arvioitiin toimintatuokioita.</p> <p>Opinnäytetyö koostui teoreettisesta osiosta, jossa käsiteltiin varhaiskasvatuksen arvoperustaa, opinnäytetyön keskeisiä käsitteitä sekä kiusaamisen ehkäisyä varhaiskasvatuksessa. Toiminnallinen osuus korvattiin toimintatuokioiden kuvaamisella ja niiden arvioimisella. Opinnäytetyön lopputuloksena syntyneen oppaan toimintatuokioissa korostui taitojen harjoittelu, yhdessä tekeminen, omien vahvuuksien tunnistaminen sekä luovan toiminnan kautta itsensä toteuttaminen ja ryhmäytyminen.</p>		
<u>Asiasanat</u> varhaiskasvatus, kiusaaminen, ehkäisy, ryhmäytyminen, tunnetaidot, kaveritaidot, it-sesäätely		

<p>Author Rosholm, Susanna</p>	<p>Type of Publication Bachelor's thesis</p>	<p>Date August 2020</p>
	<p>Number of pages 66</p>	<p>Language of publication: Finnish</p>
<p>Title of publication Prevention of bullying with preschool children</p>		
<p>Degree program Bachelor of Social Services</p>		
<p>Abstract</p> <p>Bullying is a serious threat to a child's mental and physical well-being. It is an ancient phenomenon into whose repetitive nature one should not grow numb. The earlier bullying is tackled, the more far-reaching and positive the consequences of tackling bullying will be for the child's welfare and schooling. Therefore, it is especially important in the world of early childhood education to invest in the prevention of bullying so that bullying situations cannot arise.</p> <p>The topic of the thesis was the prevention of bullying among young children through the practice of emotional and friend skills and grouping. The thesis was designed to be functional and the result was a guide for five activities. Due to the COVID-19 pandemic, the functional part of the thesis could not be carried out. For this reason, the thesis dealt more extensively with the prevention of bullying and evaluated activity moments.</p> <p>The thesis consisted of a theoretical part, which dealt with the value base of early childhood education, the key concepts of the thesis and the prevention of bullying in early childhood education. The functional part was replaced by describing and evaluating operational moments. In the activities of the guide created because of the thesis, the emphasis was on practicing skills, working together, recognizing one's own strengths, and self-expression and grouping through creative activities.</p>		
<p><u>Key words</u> early childhood education and care, bullying (general), prevention, grouping, emotional skills, friend skills, self-regulation</p>		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 ARVOPERUSTA.....	8
2.1 Varhaiskasvatuslaki ja varhaiskasvatus	8
2.2 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.....	9
2.3 Porin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma	10
3 KESKEISET KÄSITTEET	10
3.1 Pienet lapset ja kiusaaminen	10
3.2 Kiusaaminen.....	11
3.3 Kiusaamisen ehkäisy	12
3.4 Tunnetaidot ja itsesäätelykyky	13
3.5 Kaveritaidot.....	14
3.6 Ryhmäyttäminen	15
4 KIUSAAMISEN EHKÄISEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA	16
4.1 Kiusaamisen määrittelemine ja tunnistaminen.....	16
4.2 Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma.....	17
4.3 Peruspedagogiikan merkitys	18
4.4 Opinnäytetyön näkökulma	19
5 OPINNÄYTETYÖN PROSESSI	19
5.1 Toiminnallinen opinnäytetyö	19
5.2 Tavoite.....	20
5.3 Aiheen rajaus.....	21
6 TOIMINTATUOKIOT	22
6.1 Tutustumiskerta.....	22
6.2 Ensimmäinen toimintatuokio	24
6.3 Toinen toimintatuokio	25
6.4 Kolmas toimintatuokio.....	26
6.5 Neljäs toimintatuokio	26
6.6 Viides toimintatuokio.....	28
7 TOIMINTATUOKIOIDEN ARVIOINTI	28
7.1 Toimintatuokioiden suunnittelu	28
7.2 Toimintatuokioiden sisältö.....	30
7.3 Ohjaajan rooli.....	31
7.4 Toimintatuokioiden käytännön haasteet	32
7.4.1 Aika ja ajankäyttö	32
7.4.2 Materiaalit ja tilat	33

7.4.3 Haasteet lasten yksilöllisten tarpeiden huomioimisessa	33
7.4.4 Lasten osallisuuden ja motivaation onnistuminen	33
7.4.5 Yhteenveto	34
8 POHDINTA	34
8.1 Opinnäytetyö	34
8.2 Oman ammatillisen kasvun arviointi	35

LÄHTEET

LIITTEET

Liite 1. Lupalappu

Liite 2. Toimintatuokioiden opas

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni tilaaja on Porin kaupungin kunnallinen päiväkotit Taikurinhattu ja opinnäytetyön kohderyhmänä on Taikurinhatun esikouluryhmä. Opinnäytetyö on alun perin suunniteltu toiminnalliseksi opinnäytetyöksi ja opinnäytetyön toiminnalliset osuudet oli tarkoitus suunnitella ja toteuttaa yhteistyössä lastensuojelun, perhetyön ja nuorisokasvatuksen sosionomiopiskelijan Heidi Mäntylän kanssa. Valitettavasti COVID-19-pandemian vuoksi opinnäytetyön toiminnallisia osuuksia ei pystytty toteuttamaan. Olemme Heidi Mäntylän kanssa yhdessä ideoineet opinnäytetöidemme aiheet sekä yhteistyössä hoitaneet opinnäytetöihimme liittyviä käytännön asioita. Heidi Mäntylän opinnäytetyö käsittelee kiusaamisen ehkäisemistä alakoulussa ja hänen opinnäytetyönsä tilaaja on Itätuulen koulu. Mahdolliset yhteneväisyydet opinnäytetöissämme kertovat tekemästämme yhteistyöstä sekä opinnäytetöidemme aihealueiden samankaltaisuudesta.

Opinnäytetyöni aiheena on tunne- ja kaveritaitojen harjoittelun sekä ryhmäyttämisen avulla kiusaamisen ehkäiseminen esikouluikäisten lasten parissa. Opinnäytetyöni tuloksena syntyy viiden toimintakerran opas (LIITE 2). COVID-19-pandemian vuoksi opinnäytetyön oppaan toiminnallinen toteuttaminen ei ollut mahdollista keväällä 2020. Tämän vuoksi keskityn opinnäytetyössäni laajentamaan opinnäytetyöni teoreettista osa-aluetta pohtiessani kiusaamisen ehkäisemistä sekä arvioidessani toimintatuokioiden sisältöä ja niiden toteutettavuutta. Pohdin opinnäytetyössäni myös ohjaajan roolin merkitystä toimintatuokioiden toteutuksessa.

Opinnäytetyöni aihe on ajankohtainen ajasta riippumatta. Kiusaaminen on vakava lapsen henkistä ja fyysistä hyvinvointia uhkaava tekijä. Kyse on ikivanhasta ilmiöstä, jonka toistuvuuteen ei saa turtua. Kiusaamista ehkäisemisellä voimme taata lapsille turvallisen ja terveellisen kasvu ympäristön sekä hyvät mahdollisuudet kasvua edistävään hyvin vertaissuhteisiin (Haapsalo 2019b).

Mielenkiinto tämän opinnäytetyön aiheeseen on noussut monista eri asioista. Osallistuin keväällä 2019 Satakunnan Varhaiskasvattajat tapahtumaan Raumalla. Olin kuuntelemassa Helsingin yliopiston kasvatustieteellisen tiedekunnan professori Lasse Lipposen luentoa. Lipponen luennoi myötätunnosta ja empatiasta varhaiskasvatuksen maailmassa. Hänen mukaansa myötätuntoisiksi ja empaattisiksi kasvatetut lapset välittävät muista ihmisistä ja yhteisestä hyvästä (Lipponen 2019).

Helmikuussa 2019 osallistuin PIKI-koulutukseen. PIKI-toimintamalli esittää, että pienten lasten kiusaamisessa on kyse puutteellisista vuorovaikutus- ja itsesääätelytaidoista. Tiina Haapsalo luennoi kiusaamisesta, varhaisista vertaissuhteista ja ryhmän ulkopuolelle jäämisestä. Haapsalon luennoilta jäi erityisesti mieleen hänen toteamuksensa: *”Kukaan ei synny kiusaajaksi”*. Kiusaaminen ei ole persoonallisuuden piirre tai synnynnäinen ominaisuus. Kiusaamisessa on kyse taitojen puutteesta. (Haapsalo 2019b).

Lasse Lipposen ja Tiina Haapsalon luennot ovat herättäneet mielenkiintoni lasten tunteiden merkityksestä kiusaamisen ehkäisemisessä. Ryhmäytymisestä ja sen toimivuudesta itselläni on omakohtainen kokemus ammattikorkeakouluopintojen alussa. Opintojen ensimmäiset viikot painottuivat uusien opiskelijoiden ryhmäytymiseen. Ryhmäytymisleikkien ja -tuokioiden kautta pääsin tutustumaan kaikkiin oman vuosikurssini opiskelijoihin ja koen, että ryhmäytymisen kautta syntyi koko opintojen ajan kestänyt hyvä ryhmähenki. Omat kokemukseni ryhmäytymisestä ja sen toimivuudesta ovat siivittäneet minut suunnittelemaan, ja toivottavasti joskus vielä myös, toteuttamaan ja mahdollistamaan lapsille samankaltaisia voimaantumisen kokemuksia.

2 ARVOPERUSTA

2.1 Varhaiskasvatustalaki ja varhaiskasvatustal

Varhaiskasvatustalaki on eduskunnan päätöksellä säädetty laki, jossa säädetään varhaiskasvatustuksen järjestämisestä ja tuottamisesta, lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatustuksen suunnittelusta ja arvioinnista, varhaiskasvatustuksen henkilöstöstä sekä varhaiskasvatustuksen tietovarannosta (Varhaiskasvatustalaki 540/2018, 1 luku 1 §). Tällä hetkellä voimassaoleva laki tuli voimaan 1.9.2018. Kahden vuoden takaisessa lakiuudistuksessa lainsäädäntöä ajanmukaistettiin, selkeytettiin ja lakia tarkennettiin käsitteellisesti. (Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut 2020.)

Varhaiskasvatustal on yhteiskunnallinen palvelu ja sen tarkoituksena on taata jokaiselle lapselle hänen ikänsä ja kehityksensä mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia tukevaa huolenpitoa (Varhaiskasvatustalaki 1 luku 3 §). Toiminta koostuu kasvatustuksen, opetuksen ja hoidon muodostamasta kokonaisuudesta. Varhaiskasvatustal on suunnitelmallista ja tavoitteellista ja sen päivittäisessä toiminnassa painottuu pedagogiikka. (Varhaiskasvatustalaki 1 luku 2 §.)

Varhaiskasvatustalusta järjestetään päiväkodissa, perhepäiväkodissa ja avoimena varhaiskasvatustalustoimintana (Varhaiskasvatustalaki 1 luku 1 §). Tavoitteena on mahdollistaa jokaisen lapsen yhdenvertainen oikeus varhaiskasvatukseen sekä edistää lasten yhdenvertaisuutta ja sukupuolten välistä tasa-arvoa (Varhaiskasvatustalaki 1 luku 3 §). Palvelun tulee taata kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatustaluympäristö jokaiselle lapselle (Varhaiskasvatustalaki 2 luku 10 §). Kiusaaminen ehkäisy kirjattiin lakiin ensimmäistä kertaa, kun uusi varhaiskasvatustalaki tuli voimaan syksyllä 2018 (Stenroos 2018). Lakiuudistuksen mukaan varhaiskasvatustalun henkilöstön velvollisuutena on suojata lapsia väkivallalta, kiusaamiselta ja kaikelta muulta mahdolliselta häirinnältä (Varhaiskasvatustalaki 2 luku 10 §).

2.2 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on Opetushallituksen antama valtakunnallinen asetus varhaiskasvatuksen toteuttamisesta Suomessa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet perustuvat varhaiskasvatukseen lakiin. Pyrkimyksenä on luoda kaikille varhaiskasvatuksen piirissä oleville lapsille yhdenvertaiset lähtökohdat heidän kokonaisvaltaiselle kasvulleen, kehitykselleen ja oppimiselleen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on oikeudellisesti velvoittava määräys ja se luo pohjan varhaiskasvatuksen toteuttamiselle. Perusteiden tarkoituksena on antaa tukea ja ohjausta varhaiskasvatuksen järjestämiseen sekä edistää ja toteuttaa laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista kaikkialla Suomessa. Suunnitelma on kolmiosainen ja valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi siihen kuuluvat myös paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lapsen yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 7–8.)

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma tehdään valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta ja se saa sisältää paikkakuntaakohtaisia tarkennuksia ja lisäyksiä. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ei saa kuitenkaan muuttaa tai poissulkea sellaisia valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman osa-alueita, jotka perustuvat lakiin, asetukseen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämään tavoitteen tai sisältöön. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 8.)

Lapsen yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma perustuu varhaiskasvatuslaissa määritettyyn lapsen edun ensisijaisuuteen. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään hänen omiin vahvuuksiinsa, kiinnostuksen kohteisiinsa ja tarpeisiinsa liittyvät pedagogisen toiminnan tavoitteet sekä toimenpiteet näiden tavoitteiden saavuttamiseksi (Opetushallituksen [www-sivut 2020](#)). Lasten varhaiskasvatussuunnitelmat toimivat perustana lapsiryhmän pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatussuunnitelmista nousseet tavoitteet otetaan huomioon ja niiden pohjalta suunnitellaan ja toteutetaan pedagogista toimintaa sekä kehitetään oppimisympäristöjä ja toimintakulttuuria. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 10.)

2.3 Porin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma

Syksyllä 2018 voimaan tullut lakimuutos näkyy myös Porin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa. Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman ohjeiden lisäksi Porin kaupungin paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan on lisätty Porin kaupungin kiusaamista ehkäisevät toimintatavat. Porissa esiopetus kuuluu alueelliseen oppilashuoltosuunnitelmaan, johon on kirjattu suunnitelma lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Tämän lisäksi varhaiskasvatustyksiköt ovat tehneet oman suunnitelmansa, joka koskee kaikkia varhaiskasvatukseen lähteviä lapsia. Porin kaupungin varhaiskasvatustyksiköiden toiminnassa pyritään vahvistamaan ryhmäytymistä, luomaan turvallista ilmapiiriä sekä huolehtimaan siitä, ettei yksikään lapsi jää yksin. Henkilöstö puuttuu kaikkiin kiusaamistilanteisiin lapsen ikäkehityksen mukaisesti positiivisen ohjauksen ja rakentavien ratkaisujen kautta. (Porin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 18.)

3 KESKEISET KÄSITTEET

3.1 Pienet lapset ja kiusaaminen

Kiusaamisen muodot ovat erilaisia eri ikäisten lasten parissa ja tämän vuoksi on tärkeää määritellä mitä pienillä lapsilla ja kiusaamisella tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä. Käsittelen opinnäytetyössäni varhaiskasvatuksessa tapahtuvaa pienten lasten välistä kiusaamista. Aion käyttää opinnäytetyössäni Laura Repon (2015) käyttämää pienen lapset -käsitettä viitaten varhaiskasvatustyössä oleviin lapsiin. Pienten lasten välisestä kiusaamisesta on olemassa varsin vähän tutkimustietoa verrattaessa esim. koulukiusaamisen tutkimukseen. Kyse on kuitenkin samasta ilmiöstä, mutta vain eri ikäisten lasten parissa. Tämän vuoksi on tarkoituksenmukaista kuvailla koulukiusaamisen tutkimuksen kautta syntyneitä yleisiä määritelmää kiusaamisesta. (Repo 2015, 38.)

3.2 Kiusaaminen

Kiusattu henkilö joutuu tahallisten ja toistuvien negatiivisten tekojen kohteeksi yhden tai useamman henkilön toimesta. Kiusaamiselle ominaisia piirteitä ovat kiusaamisen toistuvuus, tietoisuus, vallankäyttö ja ryhmäilmiö. (Repo 2015, 40–42.) Monet kiusaamisen määritelmät sisältävät myös käsityksen kiusatun ja kiusaajan välisen voimasuhteen epätasapainosta. Kiusattu ei kykene puolustautumaan kiusaamistilanteessa. Voimasuhteen epätasapaino voi johtua siitä, että kiusaaja on fyysisesti kookkaampi tai vahvempi, kiusaajalla on enemmän kavereita tai että kiusaaja on verbaalisesti taitavampi kuin kiusattu. (Kirves & Stroor-Grenner 2010b, 6).

Kiusaamisen eri muodot voidaan määritellä eri tavoin. Kiusaaminen voi olla suorasti tai epäsuorasti tapahtuvaa kiusaamista. Suora kiusaaminen on näkyvää ja useimmiten tunnistettavissa olevaa, esim. väkivaltaa ja nimittelyä. Epäsuorassa kiusaamisessa kiusaaminen on piilossa olevaa toimintaa, jossa esim. kiusatun selän takana puhutaan pahaa tai hänet jätetään tietoisesti ryhmän ulkopuolelle. Kiusaaminen voidaan jakaa myös fyysiseen, psyykkiseen ja sanalliseen kiusaamiseen. Fyysisessä kiusaamisessa kiusattu altistuu fyysiselle väkivallalle ja haitanteolle. Fyysinen kiusaaminen ilmenee esim. lyömisenä, potkimisena, esteenä olemisena, vaatteiden repimisenä, nipistelynä, kivien ja hiekan heittämisellä sekä leikkien sotkemisena. Psyykkinen kiusaaminen on mm. uhkailua, manipulointia, kiristämistä, poissulkemista, leikin sääntöjen muuttamista ja puhumatta jättämistä. Sanallinen kiusaaminen ilmenee esim. haukkumisena, nimittelynä, hännäämisellä, kiusatun ulkonäön kommentoimisena sekä selän takana puhumisena. (Haapsalo 2019a.) Varhaiskasvatuksessa kiusaaminen ilmenee useimmiten nimittelynä, tavaroiden viemisenä ja piilottamisena, leikistä poissulkemisena, leikkien rikkomisena ja häiritsemisenä sekä kasvon ilmeillä ja eleillä tapahtuvana toisen mielen pahoittamisena (Järvinen & Mikkola 2015, 30).

Pienten lasten parissa tapahtuvan kiusaamisen määrittely on hankalaa, koska pieni lapsi ei välttämättä aina ymmärrä toiminnallaan loukkaavansa toista lasta (Haapsalo, Kirkkopelto & Repo 2016, 11). Aikuisen voi olla vaikea erottaa toisistaan kiusaamista, konfliktia ja riitaa. On myös vaikea arvioida milloin lapset tiedostavat, että heidän toimintansa voi vahingoittaa tai loukata muita lapsia. Vielä hankalammaksi kiusaamisen tunnistamisesta tekee se, että kiusaaminen merkitsee eri asioita eri ihmisille.

(Haapsalo 2019a.) Kiusaamisen määritelmät antavat ohjenuoran kiusaamisen tunnistamiseen, mutta on tärkeää muistaa, että kiusaaminen kokemukset ovat erilaisia sekä yksilötasolla että eri ikäisillä lapsilla (Kirves & Stroor-Grenner 2010b, 7).

Kiusaamisen kokemus on henkilökohtainen eikä pahan mielen määrää voida määrittellä ulkopuolisen toimesta, paha mieli ja negatiiviset teot ovat lapsen itsensä määriteltävissä. Kiusaamisen määritelmät eivät saa myöskään vaikuttaa siihen, miten aikuinen suhtautuu lapsen kokemukseen kiusaamistilanteessa. Pienten lasten parissa tapahtuvan kiusaamisen määrittelyn keskiössä on aina lapsen oma kokemus. Aikuisen tehtävänä on tarvittaessa toimia lapsen tulkkina, jos lapsi ei itse pysty sanoittamaan tunteitaan. Voidakseen onnistua tehtävässään, aikuisen on tunnettava mitä kiusaaminen ilmiönä on, hänen on osattava tunnistaa kiusaamistilanne ja tämän jälkeen autettava lasta sanoittamaan lapsen oma kokemus tilanteesta. (Repo 2015, 39–41.)

3.3 Kiusaamisen ehkäisy

Kiusaamisen ehkäisyllä tarkoitetaan sellaisia toimintatapoja, joiden tavoitteena on estää kiusaamisen syntymistä. Ehkäisyn tavoitteena on edistää sekä yksittäisen lapsen että koko lapsiryhmän hyvinvointia. Kiusaamisen ehkäisyllä lisätään lasten ja koko lapsiryhmän psykologista, sosiaalista ja fyysistä turvallisuutta (Haapsalo, Kirkkopelto & Repo 2016, 10). Mitä aikaisemmin kiusaamiseen puututaan, sitä kauaskantoisemmat ja positiivisemmat seuraukset kiusaamiseen puuttumisella on lapsen hyvinvoinnille ja koulunkäynnille. Tämän vuoksi varhaiskasvatuksen maailmassa onkin erityisen tärkeää panostaa kiusaamiseen ehkäisyyn niin, ettei kiusaamistilanteita pääse syntymään. (Kirves & Stroor-Grenner 2010b, 44.)

Varhaiskasvatuksessa kiusaamista ehkäistään vaikuttamalla lapsiryhmän toimintaan, luomalla turvallinen ryhmä sekä vahvistamalla lasten vuorovaikutustaitoja. Kiusaamisen ehkäisyn tavoitteena on, että kiusaamista ei pääsisi syntymään ollenkaan. Aikuisilla on merkittävä rooli, koska heidän asenteensa, toimintansa ja valintansa vaikuttavat kiusaamistilanteiden jatkumiseen ja mahdolliseen syntymiseen. Aikuisen on otettava vastuu kiusaamistilanteista, niihin puuttumisesta sekä kiusaamisen ehkäisystä. (Kirves & Stroor-Grenner 2010a, 10.)

Pienten lasten parissa tapahtuvan kiusaamisen ehkäisy tarkoittaa laadukkaaseen peruspedagogiikkaan panostamista (Repo 2015, 104). Kiusaamisen ehkäisy tulisi olla osa päivähoitoyksikön arjen pedagogiikkaa ja tämän vuoksi on tärkeää, että päivähoitoyksiköllä on oma kiusaamisen ehkäisy ja puuttumisen suunnitelma. Suunnitelma laaditaan osaksi päivähoitoyksikön varhaiskasvatussuunnitelmaa ja se on henkilökunnan yhteinen työväline, jonka avulla suunnitellaan kiusaamista ehkäisevää pedagogista toimintaa. (Kirves & Stroor-Grenner 2010a, 11–12). Kiusaamisen ehkäisy tavat valitaan aina lapsiryhmän tarpeiden mukaan. Keinot kiusaamisen ehkäisyyn vaihtelevat riippuen lasten sosiaalisista taidoista, ryhmän dynamiikasta ja yksittäisten lasten tarpeista. (Kirves & Stroor-Grenner 2010a, 22.) Aikuisten tulee tunnistaa ja ratkaista minikälaiset pedagogiset ratkaisut olisivat tehokkaita juuri oman lapsiryhmän tarpeisiin.

3.4 Tunnetaidot ja itsesäätelykyky

Tunnetaidot ovat taitoa tunnistaa, näyttää, ymmärtää ja hallita tunteiden laajaa kirjoa. Ne ovat kuin tienviittoa, jotka tunteen myllertäessä ohjaavat meitä tekemään valintoja. Omien tunteidemme ymmärtäminen ja säateleminen vaikuttavat käyttäytymiseemme ja siihen, miten suhtaudumme itseemme ja toisiin ihmisiin. Tunnetaidot vaikuttavat henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiimme, hyvät tunnetaidot suojaavat meitä elämän kolhuilta. (Jääskinen & Pelliccioni 2017, 35.; Viitottu rakkaus [www-sivut 2016–2019.](#))

Lapsi harjoittelee tunnetaitoja ottaen mallia aikuisen esimerkistä. Hän tarvitsee tunnetaitojen oppimiseen aikuisen tukea, ohjausta ja kärsivällisyyttä. Pienen lapsen kykenemättömyys toimia rakentavasti tunnemyrskyjen aikana on osa hänen normaalia kehitystään. Lapsi on vasta tunnetaitoharjoittelun alkutaipaleella, hänen on vaikea tunnistaa, ilmaista ja säädellä omia tunteitaan. Tunnetaidot ja niiden kehittymättömyys näkyvät erityisesti sosiaalisissa tilanteissa ja ryhmässä toimimisessa. Heikot tunnetaidot omaavalla lapsella on vaikeuksia ikätovereiden kanssa toimeen tulemisessa, ristiriitaisissa tilanteissa ja leikitilanteissa. (Jääskinen & Pelliccioni 2017, 35–36.)

Tunnetaitojen harjoittelu kasvattaa lapsen itsetuntemusta ja hän saa kokemuksen kautta varmuuden siitä, että hän pystyy itse vaikuttamaan omaan olotilaansa, ajatuksiinsa ja tunteisiinsa. Tunnetaitoja harjoitteleva lapsi opettelee tunnistamaan, sietämään, säätelemään, ilmaisemaan ja käsittelemään omia tunteitaan. Tämän prosessin seurauksena lapsi voimaantuu ja hänen tietoisuutensa ja taitonsa kasvavat. Lapsi ei koe enää muita ihmisiä uhkana itselleen eikä hänen tarvitse enää puolustautua. Lapsi voi luottaa siihen, että hänellä on taitoja selvitä vaikeistakin oloiloista. (Jääskinen & Pelliccioni 2017, 35–36.)

Tunnetaidot ovat keskeisessä asemassa itsesäätelykyvyn kehittämisessä. Itsesäätelytaito on tunteiden säätelyä, oman huomion tahdonalaista ohjaamista ja kykyä vastustaa kiusauksia. Itsesäätelytaidot liittyvät tunteiden ilmaisuun ja oman käyttäytymisen muokkaamiseen. Ne vaikuttavat siihen, miten toimimme erilaisissa arjen tilanteissa ja minkälaista vuorovaikutuksemme laatu on. (Vuorinen 2017.) Repon (2015, 26) mukaan tutkimukset osoittavat, että kyky kontrolloida itseään ja omaa käyttäytymistään ennakoivat taitavaa sosiaalista käyttäytymistä. Heikko kontrolli ja vaikeudet tunteiden säätelyssä ovat yhteydessä negatiiviseen sosiaaliseen käyttäytymiseen.

Yksi varhaiskasvatuksen keskeisimpiä tehtäviä on opettaa lapsille taitoja säädellä negatiivisia tunteita ja kehittää lasten itsesäätelytaitoja. Taitoja harjoitellaan ja kehitetään vertaisryhmässä. Itsesäätelyn taidot, empatiataidot ja moraalinen kehitys ovat tärkeitä taitoja ja ne ehkäisevät kiusaamista. Kiusaamisen ehkäisemisessä oppiminen ja opettaminen ovat keskeisessä asemassa. Lasta voidaan opettaa pois vääränlaisista toimintatavoista ja hänelle voidaan opettaa uusia taitoja ja tapoja toimia. (Repo 2015, 27.)

3.5 Kaveritaidot

Kaveritaidot on lasten vuorovaikutustaidoista käytetty käsite, sen synonyymina voidaan käyttää vertaissuhdetaidot käsitettä (Laaksonen & Repo 2017, 6). Lapsen vertaissuhteilla tarkoitetaan lasten muodostamaa ryhmää, jossa lapset ovat saman ikäisiä tai kehitykseltään saman tasoisia (Repo 2015, 122). Päiväkodissa muodostetaan usein ensimmäisiä vuorovaikutussuhteita osana laajempaa sosiaalista vertaisryhmää. Lapsi

astuu uudenlaiseen sosiaaliseen maailmaan solmiessaan kaverisuhteita toisten lasten kanssa. (Laaksonen & Repo 2017, 5.)

Lapsilla ilmenee ongelmia kaverisuhteissa jo päivähoitovaiheessa. Jos aikuinen ei ole aktiivisesti mukana ryhmän muotoutumisessa, saattavat osa lapsista joutua torjutuksi ja kiusatuksi omassa vertaisryhmässään. (Järvinen & Mikkola 2015, 32–33.) Kiusaaminen tapahtuu aina vertaisryhmissä ja pienten lasten kohdalla vertaisryhmänä on useimmiten lapsen oma päivähoitoryhmä (Repo 2015, 122). Aikuisen tärkeänä roolina on toimia lasten välisten suhteiden vakauttajana ja ristiriitojen selvittäjänä sekä ennaltaehkäisijänä. Levoton lapsiryhmä on merkki puutteista aikuisen ohjauksessa ja läsnäolossa. (Järvinen & Mikkola 2015, 33.)

Kaveritaidot eli vertaissuhdetaidot kuvaavat lasten vertaissuhteissa tarvittavia ja opittavia taitoja. Lasten vertaissuhdetaitoja ovat esim. ryhmässä toimiminen, sääntöjen noudattaminen, toisten huomioonottaminen, kompromissien tekeminen, ystävällisyys, toisten tukeminen, konfliktien hallinta, leikkiin liittyminen, muihin tutustuminen ja leikkikutsuun vastaaminen. Lasten välillä on yksilöllisiä eroja vertaissuhdetaitojen hallinnassa ja tämän vuoksi vertaissuhdetaitojen kehityksen tukeminen lähtee lapsen yksilöllisistä tarpeista. Vertaissuhdetaitoja kehitetään lapsen vahvuuksien kautta ja tämän vuoksi aikuisella tulee olla tietoa lapsen vahvuuksista. (Laaksonen & Repo 2017, 6–7.)

3.6 Ryhmäyttäminen

Onnistuneet ryhmäkokemukset vaikuttavat positiivisesti meidän elämäämme. Jo pieni lapsi tarvitsee kokemuksen hyväksytyksi tulemisesta ja ryhmään kuulumisesta. Ryhmään kuulumisen tunne on tärkeää jokaiselle ihmiselle. (Repo 2015, 128.) Kiusaamisessa on kyse vuorovaikutussuhteesta, jossa kiusatun ihmisarvo ryhmässä kyseenalaistetaan. Kiusattu eristetään ja hänen toimintamahdollisuutensa evätään eristämällä hänet täysin ryhmän ulkopuolelle. (Repo 2015, 14.)

Kiusaamisen vastaisessa työssä ratkaisevaa on ryhmän turvallinen ilmapiiri. Turvallista ilmapiiriä voidaan luoda vahvistamalla ryhmän me-henkeä (Repo 2015, 128).

Ryhmäyttäminen on työkalu, jonka avulla voidaan vaikuttaa hyvän ryhmähengen syntyyn. Ryhmäyttämisen tarkoituksena on tutustuttaa ryhmän jäsenet toisiinsa niin, että kaikki ryhmän jäsenet tuntisivat olonsa mukavaksi ja ryhmän turvalliseksi. Ryhmäyttämisessä ei kuitenkaan ole kyse pelkästä nimien opettelusta, vaan kyse on perustavanlaatuisemmasta prosessista. Ryhmäyttämällä pyritään luomaan turvallinen ilmapiiri ja tarkoituksena on aikaansaada hyvän me-hengen omaava yhteistyötä tekevä ryhmä. (Euroopan unioni 2018, 4.)

Varhaiskasvatuksessa on tyypillistä, että lapsiryhmä elää koko ajan. Kesken toimintakauden lapsia jää pois ja ryhmään tulee uusia lapsia. Ryhmäyttämistä on toteutettava koko ajan. Ryhmäyttämällä ohjataan lasten toisiinsa tutustumista sekä lasten keskinäisten suhteiden muodostumista, näin luodaan viihtyisä ja turvallinen ilmapiiri lapsiryhmään. Aikuinen on vastuussa ryhmäyttämisen prosessista. Järvinen ja Mikkola (2015) toteavat, että ”mitä tiiviimmin ja ohjatumminkin lapset ovat tekemisissä toistensa kanssa, sitä nopeammin ryhmäytyminen tapahtuu”. Ryhmän identiteetti alkaa vähitellen muotoutumaan ja lapset muodostavat ns. klikkejä ja omia kaveriryhmiään. Pienryhmätoiminnan avulla aikuinen voi muodostaa uusia ryhmiä, joiden toiminta perustuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin. Pienryhmätoiminnan avulla varmistetaan, että jokainen lapsi pääsee osalliseksi omaan pienryhmään eikä jää yksin. Pienryhmissä toimiminen on pedagoginen valinta ja sen avulla voidaan vahvistaa ja syventää vuorovaikutustaitoja. Pienryhmätoiminta luo lapsille turvallisen alustan, jossa on helpompi solmia vertaissuhteita ja oppia uusia asioita. (Järvinen & Mikkola 2015, 34–39.)

4 KIUSAAMISEN EHKÄISEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

4.1 Kiusaamisen määrittäminen ja tunnistaminen

Kiusaamisen määrittäminen on tärkeää, koska vain määritelmän kautta pystymme hahmottamaan minkälaisesta lapsen fyysistä ja henkistä hyvinvointia uhkaavasta vaarasta on kysymys. Määritelmä ja sen sellaisenaan soveltaminen kiusaamisen tunnistamiseen on kuitenkin ongelmallista. Kiusaaminen on yksilön henkilökohtainen

kokemus eikä ulkopuolinen henkilö voi määritellä toisen ihmisen kokemusta. Laura Repo (2015, 50) toteaa, että sen sijaan, että pohditaan täytyvätkö jonkin negatiivisen teon kohdalla kiusaamisen määritelmät, on paljon tärkeämpää ymmärtää ilmiön luonnetta ja ehkäistä sen syntymistä. Pienten lasten väliseen kiusaamiseen puuttumisessa ei ole myöskään merkityksellistä tunnistaako aikuinen teon tahallisuuden, koska negatiiviseen käyttäytymiseen tulee puuttua aina samalla tavalla, oli se sitten tahallista tai tahatonta (Haapkylä 2019a).

4.2 Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

Varhaiskasvatuslaissa säädetään, että varhaiskasvatuksen henkilöstön on suojattava lasta väkivallalta, kiusaamiselta ja kaikenlaiselta muulta häirinnältä (Varhaiskasvatuslaki 2 luku 10 §). Tämä varhaiskasvatuslakiin säädetty velvoite näkyy varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittaa paikallisia varhaiskasvatussuunnitelmia määrittämään kuinka kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään kullakin paikkakunnalla. Paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan tulee kirjata myös, kuinka kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 35.)

Kiusaamisen ehkäisyn keskiössä on lasten kanssa toimivien aikuisten käsitys kiusaamisesta, kiusaamiseen puuttumisesta ja kiusaamisen ehkäisystä. Aikuisten poikkeavat näkemykset kiusaamisesta johtavat usein tilanteeseen, jossa aikuiset puuttuvat eri asioihin ja eri tilanteisiin. Epäjohdonmukaisuus kiusaamiseen puuttumisessa johtaa siihen, että kiusaamisen ehkäisy ei ole tehokasta. (Repo 2015, 38.) Kiusaamista ehkäisevästä työstä tulee tehokasta ja tuloksellista silloin, kun sen toteuttaminen on suunnitelmallista ja johdonmukaista.

Paikallisen toimintasuunnitelman lisäksi on hyvä laatia myös päivähoitoyksikön oma kirjallinen suunnitelma osaksi yksikön varhaiskasvatussuunnitelmaa. Päivähoitoyksikön kasvattajien tulisi yhdessä pohtien määritellä mitä kiusaaminen on, kuinka kiusaamiseen puututaan ja miten kiusaamista ehkäistään. Näin koko yhteisö on yhteisymmärryksessä siitä, mitä kiusaaminen on ja miten sitä yhdessä voidaan ehkäistä.

Yhdessä laadittu kirjallinen suunnitelma on koko työyhteisön yhteinen tavoite ja työväline, joka sitouttaa henkilöstöä toimimaan sovitulla tavalla. Kirjallisen suunnitelman mukaista toimintaa arvioidaan ja päivitetään tarvittaessa. (Kirves & Stroor-Grenner 2010a, 10–13.)

4.3 Peruspedagogiikan merkitys

Kun kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma kirjataan osaksi päivähoitoyksikön varhaiskasvatuksen suunnitelmaa, tulee kiusaamisen ehkäisemisestä osa päiväkodin arjen peruspedagogiikkaa. Peruspedagogiikka on lapsen päiväkotiarjen rakentamista sellaiseksi, että ”se tukee varhaiskasvatuslaissa ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa esitettyjä arvolähtökohtia, tavoitteita ja painotuksia” (Lastentarhanopettajaliitto 2017, 9–10). Varhaiskasvatuksen keskeisin tavoite on turvata jokaisen lapsen hyvinvointi ja terve kasvu.

Varhaiskasvatuksen pedagogiikka on kokonaisvaltaista ja se kattaa päiväkodin koko arjen, taitoja ei siis opita pelkästään suunnitelluilla toimintatuokioilla. Pedagoginen toiminta kattaa myös mm. ruokailut, siirtymätilanteet, leikkihetket ja ulkoilut. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka nivoutuu varhaiskasvatuksen muodostaman kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuteen. Pedagogiikka ilmenee siis kaikissa päiväkodin arjen tilanteissa. (Lastentarhanopettajaliitto 2017, 10).

Varhaiskasvatuksen pedagogiikka rakentuu monista eri osa-alueista ja sen toteutus on hyvin ryhmäkohtaista. Päiväkotiarjen pedagogiikan suunnittelussa huomioidaan lapsiryhmän lasten varhaiskasvatussuunnitelmista esille nousseet lasten yksilölliset tarpeet, ryhmädynamiikka ja ryhmän tarpeet. Kiusaamisen ehkäisyä suunniteltaessa ja toteutettaessa on huomioitava, ettei toiminta keskity vain yksittäisten lasten toimintaan ja johda heidän leimautumiseensa. Kiusaaminen on ryhmäilmiö ja se koskee koko ryhmää, tämän vuoksi kiusaamisen ehkäisy tulee nähdä koko ryhmää koskevana toimintana. (Kirves & Stroor-Grenner 2010a, 10.) Laadukkaalla peruspedagogiikalla ja siihen sisältyvällä kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmalla voidaan vaikuttaa myönteisesti lapsiryhmän toimintaan ja ehkäistä kiusaamista.

4.4 Opinnäytetyön näkökulma

Kiusaamisen ehkäisy on osa päivähoitoyksikön arjen pedagogiikkaa. Kyse on kokonaisvaltaisesta toiminnasta ja toimintatavoista, joiden avulla kiusaamista pyritään ehkäisemään. Pienten lasten parissa tapahtuvan kiusaamisen on todettu johtuvan useimmiten lasten kypsymättömistä ja puutteellisista vuorovaikutus- ja itsesäätelytaidoista. Kiusaaminen ei ole luonteenpiirre eikä mikään muukaan synnynnäinen ominaisuus. Kiusaamisessa on kyse ryhmän toiminnalliseen kulttuuriin ja kiusaamisen ryhmädynamiikkaan yhdistyvistä taitojen puutteesta. (Haapsalo, Kirkkopelto & Repo 2016, 11.)

Opinnäytetyöni lähtökohtana on, että kiusaamista voidaan ehkäistä lapsia ryhmäyttämällä ja taitoja harjoittelemalla. Käsittelin kappaleessa 3 opinnäytetyöni kannalta keskeiset käsitteet, joiden avulla avasin ryhmäyttämisen sekä tunne- ja kaveritaitojen merkitystä kiusaamiseen ja sen ehkäisyyn. Opinnäytetyöni lopputuloksena syntyvä opas esittää erilaisia pedagogisia keinoja, joiden avulla kiusaamista voidaan ehkäistä. Opas sisältää tutustumiskerran ja viiden toimintakerran suunnitelmat.

5 OPINNÄYTETYÖN PROSESSI

5.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Opinnäytetyön idea syntyi yhteistyössä lastensuojelun, perhetyön ja nuorisokasvatuksen sosionomiopiskelijan Heidi Mäntylän kanssa. Tarkoituksenamme oli yhteistyössä suunnitella ja toteuttaa opinnäytetöidemme toiminnalliset osuudet esikoulussa ja alakoulun 6. luokalla. Minun opinnäytetyöni keskittyy kiusaamisen ehkäisemiseen esikoulussa ja Heidi Mäntylän kiusaamisen ehkäisemiseen alakoulussa. Kiusaamisen muodot ovat erilaisia eri ikäisten lasten parissa, tämän eroavuuden vuoksi opinnäytetyömme tuovat esille mielenkiintoisia huomioita kiusaamisesta ja sen ehkäisystä sekä varhaiskasvatukseen- että alakoulun maailmasta.

Valitettavasti COVID-19-pandemian vuoksi suunnitelmamme eivät kuitenkaan toteutuneet. Kevään 2020 pandemiarajoitusten vuoksi toiminnallisiksi tarkoitettujen opinnäytetöidemme toiminnallisia osuuksia ei pystytty toteuttamaan. Tämän vuoksi olen keskittynyt laajentamaan opinnäytetyöni teoreettista osa-aluetta pohtiessani kiusaamiseen vaikuttavia tekijöitä, kiusaamisen ehkäisyä, toimintatuokioiden sisältöä ja niiden toteutettavuutta. Aion tarkastella kriittisesti tekemääni toimintatuokioiden opasta hyödyntäen tarkastelussa sekä kirjallisuutta että omaa ammatillista osaamistani. Koska toimintatuokioiden toteutus ei onnistunut, olen käyttänyt toimintatuokioihin varattua aikaa myös oppaan kehittämiseen. Opinnäytetyöni lopputuloksena syntyvä toimintatuokioiden opas on minun käsialaani.

5.2 Tavoite

Opinnäytetyöni keskeisin tavoite on suunnitella sellaisia toiminnallisia toimintatuokioita, jotka ehkäisevät kiusaamista. Käsittelen opinnäytetyössäni toimintatuokioita tukevaa teorianäyttöä, kiusaamista ilmiönä sekä kiusaamisen ehkäisemistä varhaiskasvatuksessa. Olen ammentanut opinnäytetyöni tavoitteita varhaiskasvatussuunnitelman perusteista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan lapsi oppii parhaiten, kun hän voi hyvin ja kokee olonsa turvalliseksi. Positiiviset tunnekokemukset, onnistuneet vuorovaikutussuhteet, vertaisryhmä ja yhteisöön kuuluminen edistävät lapsen oppimista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 22). Kiusaamista ehkäisemällä turvataan lapsen iän ja kehityksen mukainen kokonaisvaltainen kasvu, kehitys, terveys ja hyvinvointi. Opinnäytetyöni tavoitteena on myös luoda toiminnallisia kiusaamista ehkäiseviä toimintatuokioita, joiden kautta lapset voivat kokea yhteisöllisyyttä sekä onnistumisen kokemuksia. Toiminnallisilla, luovuutta ja osallisuutta edistävillä työtavoilla luodaan lapsille luontevia oppimisen tapoja (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 38).

Opas sisältää tutustumiskerran ja viiden toimintakerran suunnitelmat. Oppaan toimintatuokiot on suunniteltu kiusaamista ehkäiseviksi, ja ne pitävät sisällään ryhmäytymistä sekä erilaisten kiusaamisen ilmiöön liittyvien taitojen harjoittelua. Toimintatuokiot sisältävät mm. ryhmätyöskentelyn harjoittelua, tunteiden tunnistamista, hyviä kaveritaitoja ja lapsen omien vahvuuksien tunnistamista. Pyrkimyksenä on luoda

ryhmään hyvää me-henkeä ja yhteisöllisyyttä sekä opettaa erilaisia tunne- ja vuorovaikutustaitoja ja vahvistaa lasten itsetuntoa.

5.3 Aiheen rajaus

Opinnäytetyöni aihe on suunniteltu yhteistyössä Heidi Mäntylän kanssa. Ideoimme yhdessä toiminnalliset opinnäytetyöt, joissa suunnittelimme hyödyntävämme ryhmäyttämistä osana kiusaamisen ehkäisyä. Heidi Mäntylä esitteli yhteistyökumppaneillemme ideamme kiusaamista ehkäisevistä toimintatuokioista, joista opinnäytteidemme lopputuloksena syntyisi opas kiusaamista ehkäiseviin toimintatuokioihin. Yhteistyökumppanin toiveen pohjalta opinnäytetyössäni käsitellään myös tunnetaitoja. Yhteistyökumppanin, Heidi Mäntylän kanssa tehdyn yhteistyön ja oman ammatillisen mielenkiinnon kautta opinnäytetyöni aiheeksi rajautui tunne- ja kaveritaitojen harjoittelu sekä lapsiryhmän ryhmäyttäminen kiusaamisen ehkäisemiseksi.

Opinnäytetyö käsittelee varhaiskasvatusikäisten lasten parissa tapahtuvaa kiusaamista ja sen ehkäisyä. Vaikka toimintatuokiot on suunniteltu esikouluikäisille lapsille, en opinnäytetyön teoriaosuudessa lähde erittelemään eri ikäisten pienten lasten parissa tapahtuvaa kiusaamista. Kirjoitan opinnäytetyössäni yleisesti varhaiskasvatuksessa tapahtuvasta kiusaamisesta ja sen ehkäisemisestä. En halua rajata opinnäytetyöni kohderyhmää yhteen ikäryhmään vaan haluan käsitellä yleisellä tasolla pienten lasten parissa tapahtuvaa kiusaamista. Toimintatuokiot on suunniteltu esikouluikäisille lapsille, mutta ne ovat sovellettavissa ja toteutettavissa myös alle 6-vuotiaille lapsille.

Opinnäytetyö on toiminnallinen ei tutkimuksellinen. Tämän vuoksi opinnäytetyössä ei mitata toimintatuokioiden vaikuttavuutta eli sitä, ehkäisevätkö tai vähentävätkö toimintatuokiot pienten lasten parissa tapahtuvaa kiusaamista. Toimintatuokioiden suunnittelussa on hyödynnettyä teoretietoa, jonka valossa tunne- ja kaveritaitojen harjoittelu sekä ryhmäytyminen ehkäisevät kiusaamista.

6 TOIMINTATUOKIOT

6.1 Tutustumiskerta

Toimintatuokioita edeltävän tutustumiskerran tarkoituksena on esittäytyä lapsiryhmälle ja leikkiä heidän kanssaan tutustumisleikkejä. Tutustumiskerta on tärkeä osa toimintatuokioiden kokonaisuutta silloin, kun ohjaajat eivät ole lapsille entuudestaan tuttuja. Tutustumiskerralla pyritään luomaan ryhmän jäsenien välille viihtyisiä ja luottamuksellisen vuorovaikutussuhde. (Euroopan Unioni 2018, 4–7.) Ohjaajien esittäytyminen hälventää osallistujien pelkoja ja epäluuloja (Leskinen 2009, 17). Tutustumiskerran tavoitteiksi on asetettu lapsiryhmän ja ohjaajien toisiinsa tutustuminen sekä viiritäytyminen tuleviin toimintatuokioihin.

Tutustumiskerta aloitetaan Nimi ja liike -leikillä, jonka tarkoituksena on, että jokainen osallistuja saa esitellä itsensä sanomalla oman nimensä ja tekemällä jonkin liikkeen. Ohjaajat osallistuvat myös itse leikkiin ja he aloittavat leikin esittelemällä itsensä ja tekemällä liikkeen. *”Hei! Minä olen Susanna ja tämä on liikkeeni!”*. Leikki on yksinkertainen tapa purkaa alkujännitystä ja se ei vaadi paljon osallistujiltaan. Leikin aloittavat ohjaajat ja he antavat lapsille esimerkin mitä tehdä. Lapset saavat tämän jälkeen itse päättää tekemänsä liikkeen. Nimi ja liike -leikissä jokainen lapsi tulee nähdyksi ja kuulluksi ja samalla ohjaajat saavat käsityksen ryhmän kokoonpanosta (Leskinen 2009, 17).

Kurkien koulu -leikki on koko ryhmän yhteisleikki. Leikin tarkoituksena on leikkiä yhteisleikkiä, jossa jokainen lapsi pääsee vaikuttamaan leikin kulkuun ja kokemaan onnistumisen kokemuksen. Leikki alkaa ohjaajien antamalla esimerkillä. Ohjaaja aloittaa Kurkikoulun opettajana ja lapset ovat Kurkikoulun oppilaita. Ohjaaja soittaa instrumenttia ja lapset hyppivät tasajaloin pitkin lattiaa instrumentin tahdissa. Kun ohjaaja lopettaa soittamisen, lapset pysähtyvät ja jähmettyvät paikoilleen seisomaan yhdellä jalalla. Se Kurkikoulun oppilas, joka pystyy pisimpään seisomaan yhdellä jalalla, pääsee Kurkikoulun opettajaksi. Kurkikoulun opettajana lapsi saa päättää tavan, miten oppilaat liikkuvat ja rytmin millä hän itse soittaa instrumenttia. Leikkiä voidaan

tarvittaessa varioida esim. niin, että soiton loppuessa riittää se, että lapsi jäähmettyy paikoilleen ja yrittää pysyä mahdollisimman liikkumatta.

Palapelin palat -leikissä lapsiryhmä jaetaan pienempiin ryhmiin hyödyntämällä satunnaista ryhmänmuodostuskeinoa. Ohjaajat ovat leikanneet kuvia osiin niin, että jokaiselle lapselle on pussukassa yksi kuvan pala. Lapset saavat vuorollaan nostaa pussukasta yhden kuvan. Kun ohjaaja antaa luvan, lapset saavat lähteä etsimään omaan kuvapalaansa sopivia muita paloja. Kuvien kokoamisen kautta lapset muodostavat pieniä ryhmiä. Ryhmän muodostamisesta kannattaa tehdä mielekäs osa toimintakokonaisuutta. Ohjaajan kannattaa käyttää satunnaisia ryhmänmuodostuskeinoja, koska toisilleen tutut ryhmänjäsenet ryhmäytyvät yleensä mieluiten keskenään. Satunnaisia ryhmänmuodostuskeinoja käyttävä ohjaaja poistaa lapsilta vastuun ryhmien muodostamisesta ja näin hän pitää huolen myös siitä, että yksikään ryhmän jäsen ei koe jäävänsä ryhmän ulkopuolelle. (Euroopan unioni 2018, 13.)

Sanomalehtikävely -leikissä lapset harjoittelevat yhteistyön tekemistä pienryhmissä. Ryhmän jäsenet valitsevat joukostaan yhden, josta tulee kapteeni. Ryhmän kapteenin tehtävänä on kulkea tilan päästä päähän astumalla vain sanomalehtien päälle. Kapteeni ei saa itse liikuttaa sanomalehtiä vaan hänen täytyy luottaa muiden ryhmän jäsenien apuun. Jokainen ryhmän jäsen saa liikuttaa yhtä sanomalehden sivua kerrallaan. Ryhmän tehtävänä on kuljettaa kapteeni tilan toiseen päähän liikuttelemalla sanomalehtiä. Jos kapteeni astuu vahingossa lattialle, täytyy hänen palata takaisin alkuun. Leikin avulla harjoitellaan yhteistyötaitoja ja ryhmäläisten välistä kommunikointia.

Tutustumiskerta päättyy fiilismittariin, jonka tarkoituksena on mitata ryhmän ”fiilistä”. Fiilismittarissa on neljä erilaista tunnetilojen aluetta: keltainen (ihastunut, innostunut ja riemukas), vihreä (iloinen, tyytyväinen ja huoleton), sininen (surullinen, alakuloinen ja tylsistynyt) ja punainen (ärtynyt ja vihainen). Jokaisen toimintakerran jälkeen jokainen ryhmän jäsen saa asettaa nallemerkin fiilismittariin. Nallemerkkejä ei tarvitse nimikoida, koska fiilismittarin tarkoituksena on havainnollistaa lapsille miltä ryhmän yhteinen fiilis näyttää. Ohjaaja voi pyytää lapsiryhmää sanoittamaan fiilismittarin tulosta. Fiilismittari on kaikkien toimintakertojen päättävä toiminta. Tarkoituksena on, että lapsiryhmä rauhoittuu toiminnan jälkeen istumaan fiilismittarin äärelle ja

jokainen lapsi pysähtyy miettimään omaa ”fiilistään” sekä lopuksi tulkitsee ryhmän yhteistä ”fiilistä”.

6.2 Ensimmäinen toimintatuokio

Jokainen toimintakerta aloitetaan ”Miltä tuntuu nallesta?” -laululla. Laulun tarkoituksena on toimia tunnelmaa keventävänä toimintana virittäytymisenä. ”Miltä tuntuu nallesta?” -laulussa lauletaan nallen eri tunnetiloista ja tunnetilat esitetään sekä tukiviittomina että kasvon ilmeinä. Laulu on osa Kielinupun ”Lisää lastenlauluja suomen kielen oppimisen tueksi” -levyä ja laulusta löytyy video Kielinupun YouTube-kanavalta. Video laitetaan pyörimään niin, että lapset voivat laulun aikana katsoa videota. Ohjaajien johdolla lapsiryhmä opettelee laulun yhteydessä tukiviittomia. Lapsia ohjeistetaan myös kiinnittämään huomioita siihen, miltä tunnetilat näyttävät kasvoilla. Ohjaajat eläytyvät laulun tunnetiloihin ilmehtimällä ja tukiviittomalla. Laululeikin tukena käytetään ohjaajan itsetekemiä nalletunnekortteja. Kortit kuvaavat laulussa esitettäviä nallen eri tunnetiloja. Korttien takana on laulun tunteiden ymmärtämistä tukevat tukiviittomat.

Ensimmäisen toimintakerran alussa luodaan ryhmän yhteiset säännöt toimintakertoille. Yhteiset säännöt on tärkeää luoda heti toiminnan alussa. Säännöt tulee tehdä kirjallisena ja niiden laatimiseen on otettava mukaan kaikki osallistujat. Sääntöjä on hyvä pohtia koko ryhmän kanssa ääneen niin, että jokainen saa äänensä kuuluviin. (Euroopan unioni 2018, 4 ja 15.) Ryhmän sääntöjen laatimisen avuksi otetaan Suomen mielenterveys ry:n kaveritaitokortit. Ohjaajat ohjeistavat lapsiryhmää jakamaan kaveritaitokortit hyviin ja huonoihin kaveritaitoihin. Tämän jälkeen ohjaajien johdolla käydään ryhmän kanssa läpi, minkälaisia kaveritaitoja kaveritaitokorteissa esitetään. Kaveritaitokorttien kautta pohditaan minkälaisia sääntöjä ryhmässä olisi hyvä noudattaa. Ohjaajat kirjoittavat ylös lasten ehdotuksia ryhmän säännöistä. Lopuksi ohjaajat ja lapset lupaavat noudattaa yhdessä laadittuja sääntöjä ja allekirjoittavat ne. Säännöt kiinnitetään seinälle näkyvälle paikalle ja yhdessä sovitaan, että sääntöihin voidaan palata, jos ne unohtuvat.

Ensimmäisen toimintakerran päätoimintana on Viitottu rakkaus -verkkosivuilta löytyvä ilmainen Tältä minä näytän -harjoitus. Harjoituksen tarkoituksena on keskittyä tunneilmaisuun omilla kasvoilla. Harjoitus vahvistaa myös tunteiden tunnistamista toisten ihmisten kasvoilta. (Viitottu rakkaus www-sivut 2016–2019.) Jokaiselle lapselle jaetaan yksi A4-kokoinen paperi, jossa lukee yksi tunnetila. Lapsi harjoittelee kyseisen tunnetilan ilmaisua kasvoillaan peiliä apunaan käyttäen ja hahmottelee sen paperille. Käytössä on värikyniä sekä lehdestä leikattuja silmiä, korvia, neniä, kulmakarvoja, suita jne. Harjoituksen päätteeksi käydään yhdessä lasten kanssa läpi heidän tekemiensä harjoitusten tuotoksia ja arvailtaan mikä tunnetila kenellekin tuli hahmoteltavaksi. Toimintatuokio päätetään fiilismittariin. Jokainen lapsi asettaa nallemerkin haluamaansa kohtaan ja yhdessä ryhmän kanssa tulkitaan ryhmän fiilistä.

6.3 Toinen toimintatuokio

Toimintatuokio aloitetaan jo tutuksi tulleella ”Miltä tuntuu nallesta?” -laululla. Toisen toimintatuokion päätoimintana on satuhetki, jossa lapsiryhmälle luetaan Piki-kuvakirja. ”Piki on tarina ryhmässä tapahtuvasta kiusaamisesta, itsetunnon vahvistamisesta, tunteista ja ystävydestä” (PIKI-toimintamalli). Hyödynnän keväällä 2019 käymääni PIKI-koulutusta ja olen suunnitellut Piki-kuvakirjan osaksi toimintatuokioita. Kuvakirjan kautta käsitellään lapsiryhmän kanssa kiusaamista ja ystävyyttä.

Salamasankari Piki on lähdössä ensimmäistä kertaa leikkimään metsään. Hän pukee päälleen Salamasankarin asun ja TUSSE! Piki muuttuu supersankariksi. Piki haluaisi mukaan metsän majaleikkiin, mutta hän tulee torjutuksi ja kiusatuksi. ”*Pyjamapellejä ei päästetä sisään!*”. Ohjaajat lukevat ryhmälle Piki -kuvakirjan eläytyen hahmojen dialogiin ja tunnetiloihin. Pikin tarinan kautta ohjaajat käsittelevät lasten kanssa kiusaamisen, itsetunnon vahvistamisen, tunteiden ja ystävyden teemoja. Satuhetken jälkeen lapsiryhmän kanssa keskustellaan kuvakirjan tarinasta. Ohjaajien tulee olla keskustelutilanteessa herkkiä lasten omille havainnoille ja antaa keskustelun kulkea myös valmiiksi asetettujen kysymysten ulkopuolelle. Ohjaajat antavat lasten sanoittaa kuulemaansa ja kokemaansa. Oppaassa annettujen valmiiden kysymysten tarkoituksena on toimia keskustelun punaisena lankana.

Satu-tuokion jälkeen leikitään Iloinen nalle -leikkiä. Leikissä harjoitellaan satutuoki-ossa käsiteltyjä asioita. Lapset istuvat lattialla piirissä ja ohjaaja esittelee heille Nallen. Leikin tarkoituksena on keksiä, miten Nalle voidaan tehdä iloiseksi. Nallea heitetään piirin sisällä kaverilta toiselle ja se, jonka kädessä nalle on, saa keksiä tavan tehdä Nalle iloiseksi. Nallea heitetään niin kauan, kunnes kaikki ovat saaneet oman vuoronsa. Toimintatuokio päätetään fiilismittariin. Jokainen lapsi asettaa nallemerkin haluamaansa kohtaan ja yhdessä ryhmän kanssa tulkitaan ryhmän fiilistä.

6.4 Kolmas toimintatuokio

Toimintatuokioon virittäydytään tutulla ”Miltä tuntuu nallesta?” -laululla. Kolmannen toimintatuokion päätoimintana on oman supersankarihahmon askarteleminen. Ennen askartelua jokainen ryhmän jäsen saa päättää oman supersankarinsa supervoiman. Ohjaajien avustuksella lapset pohtivat itselleen yhden kaveri- ja tunnetaitoihin perustuvan supervoiman. Pohdintaa voidaan peilata Piki-kuvakirjan tarinaan, avuksi voidaan ottaa myös Suomen mielenterveysseuran kaveritaito-kortit ja lasten vanhempia voidaan pyytää kuvaamaan hänen oman lapsensa vahvuuksia. Lapset saavat päättää supersankarihahmolleen myös yliluonnollisia supervoimia, esim. lentämisen tai näkymättömyyden. Tämän jälkeen lapset saavat askarrella oman supersankarinsa. Supersankarin kasvojen piirtämisen sijaan, lapset voivat leikata omien kasvojensa kuvan valokuvasta ja liimata sen supersankarin vartaloon. Näin supersankarihahmosta tulee samaistuttavampi. Supersankari-askartelun tavoitteena on sanoittaa lapsen vahvuuksia ja vahvistaa hänen itsetuntoaan. Toimintatuokio päätetään fiilismittariin. Jokainen lapsi asettaa nallemerkin haluamaansa kohtaan ja yhdessä ryhmän kanssa tulkitaan ryhmän fiilistä.

6.5 Neljäs toimintatuokio

Toimintatuokioon virittäydytään tutulla ”Miltä tuntuu nallesta?” -laululla. Neljännen toimintatuokion päätoimintana on lapsiryhmän saduttaminen itsetehtyjä tarinanoppia hyödyntäen. Ennen saduttamista leikitään toimintaan virittävä Nopan etsintä -leikki. Ohjaajat piilottavat tarinanopat riittävän suurelle alueelle ennen toiminnan alkua. Lapsille kerrotaan, että heidän tehtävänä on löytää ohjaajien hukkaamat tarinanopat. Tarinanoppia piilotetaan yhtä monta kuin toimintaan osallistuvia lapsia on. Jokainen lapsi

saa etsiä yhden nopan. Toiminnan tarkoituksena on virittäytyä toimintakerran päätoimintaan sekä purkaa mahdollista jännitystä ja herättää lasten kiinnostus tarinanoppia kohtaan. Kun tarinanopat on kaikki löydetty, lapset saavat vuorollaan esitellä oman tarinanoppansa ja kertoa mitä kuvia hänen löytämästään tarinanopassa on. Jokainen lapsi tulee näin nähdyksi ja kuulluksi.

Neljännän toimintatuokion päätoimintana on saduttaminen. Tavoitteena on kannustaa lapsia yhteisöllisyyteen ja keskinäiseen vuorovaikutukseen. Saduttamisessa aikuinen aloittaa kehottamalla: *”Kerro satu tai tarina juuri sellaisena kuin haluat. Minä kirjoitan sen muistiin sana sanalta, niin kuin sinä sen kerrot. Kun satu on valmis, minä luen sen sinulle, ja voit korjata sitä, mikäli haluat.”* Saduttava aikuinen ei puutu tarinan kerrontaan vaan antaa tarinan syntyä vapaasti lapsiryhmän yhteistyönä. Sadutuksessa hiljaisimmatkin lapset saavat äänensä kuuluviin ja ryhmän sadutuksella on ryhmäännyttävä vaikutus. Saduttamista sovellettaessa sadun aihe voidaan sopia yhdessä. Aluksi saduttaminen voi olla kangertelevaa, jos lapset eivät ole tottuneet saduttamiseen. (Kotka 2011, 15–16.) Toimintatuokiossa ohjaajat hyödyntävät itsetehtyjä tarinanoppia. Noppien avulla pyritään helpottamaan sadunkerrontaa sekä innostamaan lapsia tulkitsemaan kuvia ja käyttämään niitä inspiraationa sadunkerronnassa.

Jos lapsiryhmä on iso, ohjaajat voivat jakaa lapset kahteen ryhmään niin, että molemmilla ryhmillä on yksi ohjaaja. Tarinanopat laitetaan isoon koriin ja lapset nostavat vuorollaan yhden nopan korista. Lapset heittävät vuorollaan noppaa ja tulkitsevat nopan kuvia samalla sanoittaen tarinaa. Aikuinen kirjaa tarinan sanatarkasti ylös. Kun tarina on valmis, aikuinen lukee sadutuksessa syntyneen tarinan ääneen. Tässä vaiheessa lapset voivat muuttaa tai korjata tarinaa. Sadutuksen päätteeksi tarina/tarinat luetaan ryhmälle ääneen. Tarinalle/tarinoille annetaan toiminnan päätteeksi aplodit. Satu voidaan asettaa esille ryhmätilaan ja lapset voivat halutessaan myöhemmin kuvittaa sadun. Toimintatuokio päätetään fiilismittariin. Jokainen lapsi asettaa nallemerkin haluamaansa kohtaan ja yhdessä ryhmän kanssa tulkitaan ryhmän fiilistä.

6.6 Viides toimintatuokio

Toimintatuokioon virittäydytään tutulla ”Miltä tuntuu nallesta?” -laululla. Viimeisen toimintatuokion päätoimintana on ryhmän yhteisen tarinan piirtäminen. Toiminnan tarkoituksena on yhdessä ryhmänä luoda tarina lasten omasta supersankariryhmästä. Piirustustehtävässä lapset kuvaavat oman supersankariryhmänsä superkaveritaitoja. Lapset saavat piirtää joko yksin tai kaverin kanssa. Ohjaajat voivat kannustaa lapsia piirtämään myös yhteiskuvia. Tarinan ei tarvitse eikä kuulu olla yhteneväinen. Tärkeää on, että jokainen pääsee vaikuttamaan Supersankari-ryhmän tarinaan ja saa oman äänensä kuuluviin. Lapset saavat myös tilaisuuden purkaa ja kuvittaa toimintakertojen herättämiä ajatuksia ja tunteita. Ohjaajat ovat aktiivisesti mukana ja tarvittaessa kirjoittavat auki piirustuksien tarinaa. Piirustuksista kootaan kirja, joka kuvaa lasten supersankariryhmän seikkailuja. Lasten luvalla piirustukset voidaan myös kopioida ja näin jokainen lapsi saa oman kirjansa.

Toimintakerran lopussa käydään yhdessä ryhmän kanssa läpi ensimmäisellä toimintakerralla laaditut ryhmän säännöt. Lasten kanssa pohditaan miten säännöt ovat toteutuneet ja onko ryhmä onnistunut noudattamaan laatimiaan sääntöjä. Viimeisen toimintatuokion fiilismittarissa lapsilta kysytään mitä mieltä he olivat toimintatuokioista. Jokainen lapsi asettaa nallemerkin haluamaansa kohtaan ja yhdessä ryhmän kanssa tulkitaan ryhmän kokonaisfiilistä. Myös ohjaavat asettavat nallemerkin fiilismittariin ja antavat lapsiryhmälle palautetta toimintatuokioista. Toimintatuokioiden kokonaisuus päätetään diplomien jakoon. Ohjaajat ovat suunnitelleet ja tulostaneet diplomit etukäteen ja kirjoittaneet niihin lasten nimet. Ohjaajat jakavat diplomit lapsille ja diplomien jaon yhteydessä taputetaan yhdessä jokaisen lapsen superkaveritaidoille.

7 TOIMINTATUOKIOIDEN ARVIOINTI

7.1 Toimintatuokioiden suunnittelu

Ennen suunnittelun aloittamista ohjaajan tulee selvittää osallistujien lukumäärä, ikä, taidot ja erityispiirteet. Nämä yksityiskohdat vaikuttavat toiminnan suunnitteluun.

Ohjaajan täytyy myös huomioida mahdolliset allergiat, liikunta- ja kommunikaatioarjotteen niin, että jokainen osallistuja pystyy osallistumaan toimintaan. (Leskinen 2009, 17.) Tiesin etukäteen, että lapsiryhmässä tulisi maksimissaan olemaan kolmetoista lasta. Lähetimme yhteistyökumppaneillemme hyvissä ajoin lasten vanhemmille toimitettavat lupalaput (LIITE 1). Toimimme näin Porin sivistystoimialan antamien ohjeiden mukaan. Tutkimuksen kohteena olevien alle 15-vuotiaiden lasten huoltajia tulee tiedottaa tutkimuksesta ja heiltä tulee pyytää suostumus lapsen toimintatuokioihin osallistumiseen. Lupalappujen kautta olisimme saaneet tietoomme toimintatuokioihin osallistuvan ryhmän kokoonpanon ja lasten mahdolliset yksilölliset tarpeet. Tiedossamme oli, että ryhmissämme saattaisi olla lapsia, joiden yksilölliset tarpeet tulisi huomioida toiminnan suunnittelussa. Halusimme Heidi Mäntylän kanssa toteuttaa yhdessä opinnäytetöidemme toiminnalliset osiot juuri siksi, että kahden ohjaajan voimin pystyisimme huomioimaan myös lasten yksilöllisiä tarpeita. Toisen ohjaajan vetäessä toimintatuokiota, toinen ohjaaja pystyisi tarvittaessa olemaan lasten apuna.

Toimintatuokioiden suunnittelussa on hyödynnetty yksinkertaista ohjauskerran rakennetta, jossa on kolme osaa: toimintaan virittävä alkuleikki, päätoiminta sekä selkeä lopetus (Karinharju 2018). Kaikki toimintakerrat on suunniteltu alkamaan ”Miltä tuntuu nallesta” -laululeikillä ja loppumaan fiilismittariin. ”Miltä tuntuu nallesta” -laulu soitetaan ja näytetään YouTube-videona ja ohjaajat laululeikkivät videon tahdissa. Laululeikki on tunnelmaa keventävä ja päätoimintaan virittävä alkuleikki, johon jokainen lapsi saa osallistua taitojensa ja oman halunsa mukaan. Laululeikissä yhdistyvät laulaminen ja tukiviittomien hyödyntäminen laulun tukena. Jos lapsi ei halua tai ei pysty laulamaan mukana, hän kykenee osallistumaan toimintaan tukiviittomien avulla. Fiilismittarissa lapset saavat asettaa nimikoimattoman nallemerkin haluamaansa kohtaan ja yksittäisen lapsen ”fiiliksen” sijaan havainnoidaan koko lapsiryhmän ”fiilistä”. Toimintaan virittävä alkuleikki ja toiminnan lopettavalla tuokiolla pyritään luomaan toimintatuokioihin selkeä rakenne. Tutut toimintamallit ja rutiinit luovat osallistujille turvallisen toimimis- ja oppimisympäristön (Karinharju 2018).

Emme opinnäytetyöprosessissämme koskaan päässeet siihen pisteeseen, että lupalaput olisi toimitettu vanhemmille. Tämän vuoksi emme tiedä minkälaiset ryhmät meidän ohjattavaksemme olisivat tulleet. Olin kuitenkin varautunut soveltamaan jo suunniteltuja toimintatuokioita lasten tarpeiden mukaan. Kommunikaatioarjotteen

avuksi olisi hyödynnetty Papunetin kuvatyökalua, jonka avulla toimintaa olisi voitu visualisoida. Papunetin kuvatyökalu on erinomainen ilmainen kuvapankki- ja työkaluohjelma, jolla pystyy toteuttamaan erilaisia kommunikaatiota tukevia kuvallisia materiaaleja. Liikuntarajoitteiden huomioiminen olisi toteutettu niin, että liikuntarajoitteista huolimatta jokainen lapsi olisi pystynyt osallistumaan toimintatuokioihin. Toimintatuokioiden tärkeimpiä teemoja ja tavoitteita ovat yhteisöllisyys ja hyvän mielen rakentaminen. Nämä tavoitteet eivät voi toteutua, jos kaikkien lasten osallistumista ei mahdollisteta.

7.2 Toimintatuokioiden sisältö

Toimintatuokiot on suunniteltu niin, että ne käsittelevät kiusaamista ehkäiseviä taitoja ja ryhmäyttävät lapsiryhmää. Varsinaista kiusaamisen ilmiötä ei kuitenkaan käsitellä toimintatuokioilla juuri ollenkaan. Kiusaamisilmiön käsitteleminen on tarkoituksella jätetty toimintatuokioissa mahdollisimman vähälle. Sen sijaan opinnäytetyössä on haluttu korostaa taitojen oppimisen sekä positiivisen lähestymistavan merkitystä. Opinnäytetyössä esitetyn teorian valossa tämä lähestymistapa on pätevä. Pienten lasten parissa tapahtuvassa kiusaamisessa on kyse lasten kypsymättömyydestä vuorovaikutus- ja itsesäätelytaidoista (Haapsalo 2019b).

Kiusaamista ehkäisevässä työssä ratkaisevaa on lapsiryhmän lasten yksilöllisten taitojen kehittäminen, lasten vertaissuhteiden tukeminen ja turvallisen ilmapiirin luominen. Toimintatuokioissa korostuu taitojen harjoittelu, yhdessä tekeminen, omien vahvuuksien tunnistaminen sekä luovan toiminnan kautta itsensä toteuttaminen ja ryhmäytyminen. Vaikka opinnäytetyössä keskitytään kiusaamisen ehkäisyyn, hyötyvät lapset toimintatuokioilla opituista taidoista myös muilla elämänsä osa-alueilla.

Oppaan toimintatuokioissa painottuu vahvasti lasten luovuus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan (2018, 42–43) ”taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen.” Olen suunnitellut jokaiseen toimintatuokioon yhden selkeän päätoiminnan:

Tältä minä näytän -harjoituksen, satuhetken, oman supersankarin askartelun, saduttamisen ja Meidän tarinamme -kirjan piirustustehtävän. Viidestä päätoiminnasta neljä kannustaa lapsia luovaan toimintaan ja yhdessä käsitellään sadun kautta kiusaamista ja ryhmästä poissulkemista.

Toimintakertojen tuokioille on asetettu tietyt raamit, joiden mukaan toimintatuokiot etenevät. Nämä raamit auttavat ohjaajaa ohjaustehtävässä ja ne on asetettu siksi, että toimintakerroille asetetut tavoitteet olisivat saavutettavissa. Tavoitteet muodostavat ohjauksen punaisen langan (Karinharju 2018). Oman kokemukseni mukaan lapset lähtevät innokkaimmin mukaan sellaiseen toimintaan, jossa he pääsevät itse vaikuttamaan tekemiseen ja käyttämään omaa luovuuttaan. Olen suunnitellut toimintatuokiot niin, että ne sisältäisivät mahdollisimman paljon sellaista toimintaa, jossa lapset saavat olla aktiivisia toimijoita. Ohjaajan rooli toimintatuokioissa on tärkeä, koska hän voi toimillaan joko mahdollistaa tai estää lasten aktiivisen toimijuuden.

7.3 Ohjaajan rooli

Jokainen ohjaaja rakentaa omien kokemustensa kautta itselleen oman persoonallisen tapansa ohjata ryhmää. Ohjaajan rooli seuraa hänen omaa persoonallista ja ammatillista kasvuaan. Olemassa ei ole mitään tiettyä kaavaa, jonka mukaan ryhmää tulisi ohjata. Sen sijaan ohjaajalla on käytössään joukko erilaisia mahdollisuuksia, joita hän voi ohjaajan roolissa hyödyntää. Ohjaajan rooli on erityisen tärkeä toiminnallisissa harjoituksissa. Toiminnalliset harjoitukset vaativat tilanteen mukaan välitöntä ryhmän toimintaan puuttumista, taka-alalle vetäytymistä ja joissakin tilanteissa ohjaajan mukaan lähtemistä. Kun ohjaaja lähtee mukaan, hänestä tulee yksi ryhmän jäsenistä ja hän on mukana vaikuttamassa prosessin lopputulokseen. Ohjaajan rooli vaihtelee sen mukaan, onko ohjaaja ryhmälle entuudestaan tuttu vai ei. Uuden ryhmän kanssa aloitettavan ohjaajan kannattaa edetä varovasti ja ilmapiiriä tunnustellen. Ohjaajalla on keskeinen rooli ryhmän turvallisuuden tunteen ja kannustavan ilmapiirin edistämässä (Kataja, Jaakkola & Liukkonen 2011, 27.)

Ohjaajan sitoutuminen ja motivaatio toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja ohjaamiseen vaikuttavat merkittävästi toimintatuokioiden onnistumiseen. Innostunut

ohjaaja ja hyvin suunniteltu toiminta ovat perusta toiminnan mielekkyydelle ja onnistumiselle. Ohjaajalla täytyy olla ns. herkät tuntosarvet, joiden avulla hän aistii ohjattavan ryhmän ja toiminnan tilannetta. Vaikka toimintatuokioista on tehty tarkat suunnitelmat, täytyy ohjaajan olla valmis muokkaamaan ja soveltamaan toimintaa tilanteen mukaan. Toimintatuokioihin vaikuttavat myös ryhmän koostumus ja vireystila. Ohjaajan tehtävänä on kannustaa ja rohkaista ryhmää sekä antaa ryhmän jäsenille tasapuolisesti palautetta ja kannustusta. Toiminnan aikana ohjaaja arvioi ryhmän toimintaa ja ryhmähenkeä sekä kannustaa ryhmää yhteistyön tekemiseen. Ohjaaja puuttuu tarvittaessa ryhmän sisällä ilmeneviin erimielisyyksiin ja auttaa niiden selvittämisessä. Ohjaajan tulee toiminnassaan olla tasapuolinen. Tasa-arvoisella kohtelulla ohjaaja luo luottamuksellisen ilmapiirin. (Leskinen 2009, 17.)

Opinnäytetyön toiminnallista osuutta ei pystytty toteuttamaan. Tämän vuoksi ohjaajan roolia ja ohjausta voidaan arvioida vain teoretiedon ja oman tietotaitoni pohjalta. Toimintatuokioiden ohjauksessa oli tarkoitus huomioida ohjaajan roolin merkitys. Lähtökohtana toimintatuokioiden ohjaamiselle olisi ollut ohjaajan osoittama innostus toimintaa kohtaan sekä lasten osallisuuden edistäminen ja luovuuteen kannustaminen. Kokemukseni mukaan ryhmän toiminnan liiallinen ohjaaminen ja toiminnan tarkka määrittäminen eivät anna tilaa lapsen mielikuvitukselle ja luovuudelle. Oppimistilanteissa hedelmällisintä ovat lasten omat oivallukset. Hyvä ohjaaja osaa reagoida muutoksiin ja hän näkee yllättävät tilanteet mahdollisuuksina.

7.4 Toimintatuokioiden käytännön haasteet

Esittelin luvussa 6 opinnäytetyöni lopputuloksena syntyvän oppaan (LIITE 2) toimintatuokiot. Koska toimintatuokioita ei pystytty toteuttamaan, arvioin toimintatuokioiden toteutettavuutta omien kokemuksieni ja ammattitaitoni kautta. Pohdin kriittisesti minkälaisia käytännön haasteita toimintatuokioiden toteutuksessa olisi voinut ilmetä.

7.4.1 Aika ja ajankäyttö

Yksi selkeimmistä käytännön haasteista olisi voinut olla aika ja ajankäyttäminen. Toimintatuokioiden osa-alueisiin kuuluva aika on arvioitu suurpiirteisesti ja haasteeksi olisi

voinut tulla myös liian pitkäksi venyvä tai lyhyeksi jäävä toimintatuokion osa-alue. Emme yhteistyökumppanin kanssa ehtineet sopimaan tarkkaa toimintatuokioihin varattua aikaa. On siis vaikea arvioida olisiko toimintatuokioihin sovittu aika riittänyt suunniteltuun toimintaan. Toimintakerrasta riippuen yhteen suunniteltuun toimintatuokioon olisi todennäköisesti kulunut aikaa noin 40–50 minuuttia.

7.4.2 Materiaalit ja tilat

Käytännön haasteeksi olisi saattanut tulla myös toimintakertojen toimintaan tarvittavat materiaalit ja tilat. Emme opinnäytetyöprosessissa päässeet niin pitkälle, että olisimme ehtineet selvittämään käytössämme olevat materiaalit tai tutustua tiloihin. Uskon kuitenkin, että materiaalit ja tilat olisivat olleet sovellettavissa. Haaste materiaalien hankkimisessa ja tilojen soveltamisessa olisi ollut positiivinen mahdollisuus ammatilliseen kasvuun.

7.4.3 Haasteet lasten yksilöllisten tarpeiden huomioimisessa

Vaikka olin tietoinen, että ryhmissämme saattaisi olla lapsia, joiden yksilölliset tarpeet tulisi huomioida toimintatuokioiden suunnittelussa, uskon, että olisimme varmasti törmänneet käytännön haasteisiin. Olin käytännössä valmistautunut muokkaamaan ja suunnittelemaan apuvälineitä, joiden avulla jokaisen lapsen osallistuminen olisi mahdollistettu. Haasteeksi olisi silti hyvin todennäköisesti tullut ohjaajien kokemattomuus erityislapsista. Toimintatuokioiden vahvuutena olisi kuitenkin ollut kaksi aktiivista ohjaajaa ja uskon, että ohjaajien määrä olisi mahdollistanut sen, että lasten yksilöllisiä tarpeita olisi pystytty huomioimaan. Olimme ennakkoon tietoisia mahdollisista yksilöllisistä tarpeista ja motivoituneita vastaamaan niihin.

7.4.4 Lasten osallisuuden ja motivoinnin onnistuminen

Toimintatuokioiden tavoitteiden onnistumisen esteeksi olisi voinut tulla epäonnistuminen lasten motivoinnissa. Ohjaajan ohjaus ja toimintatuokioiden sisältö olisivat voineet vaikuttaa lasten osallisuuteen ja heidän motivoitumiseensa. Alustavissa suunnitelmissa keskustelimme siitä, kuinka toimintatuokiot eivät saisi olla liian pitkiä, koska

lasten keskittymiskyky ei välttämättä riittäisi liian pitkiin tuokioihin. Toimintatuokiosta tuli suhteellisen pitkiä, 40–50 minuuttia pitkiä, mutta ne ovat sisällöltään monipuolisia ja ne perustuvat vahvasti lasten toimijuuteen. Suunnittelin toimintatuokioihin oman kokemukseni pohjalta sellaista toimintaa, joiden uskon innostavan ja motivoivan lapsia. Ohjaajan toiminnan ja toimintatuokioiden sisällön lisäksi lasten osallisuuteen ja motivointiin olisivat voineet vaikuttaa myös ryhmän lasten vireystila sekä yleinen mielenkiinto toimintaa kohtaan.

7.4.5 Yhteenveto

Toimintatuokioiden toteutettavuuden arvioiminen ja käytännön haasteiden ennakoiminen ovat haastavaa, koska emme koskaan päässeet pitkälle toimintatuokioiden toteutuksen suunnittelun kanssa. En kuitenkaan usko, että olisimme kohdanneet ylittämättömiä haasteita opinnäytetyön toiminnallisessa toteuttamisessa. Olimme motivoituneita muokkaamaan ja soveltamaan toimintaa niin, että olisimme ohjaajina ja lapset ryhmänä onnistuneet saavuttamaan asetetut tavoitteet. Mahdolliset käytännön haasteet olisin ottanut ilolla vastaan, koska kokemukseni mukaan suunniteltu toiminta harvoin toteutuu tarkkojen suunnitelmien mukaan. Omasta mielestäni yksi varhaiskasvatuksen opettajan tärkeimpiä ominaisuuksia on joustavuus ja taito hyödyntää yllättävät muutokset ja nähdä ne mahdollisuuksina.

8 POHDINTA

8.1 Opinnäytetyö

Olen opinnäytetyössäni avannut varhaiskasvatuksen arvomaailmaa, joka pohjautuu sekä eduskunnan säätämään varhaiskasvatuslakiin että Opetushallituksen antamaan valtakunnalliseen määräykseen varhaiskasvatussuunnitelman perusteista. Nämä molemmat velvoittavat varhaiskasvatuksen henkilöstöä suojelemaan lasta kiusamiselta. Kiusaamisen ehkäisy vaatii varhaiskasvatuksen henkilöstöltä tietoa siitä mitä kiusaaminen on sekä henkilöstön suunnitelmallista ja johdonmukaista kiusaamiseen

puuttumista. Tämän vuoksi jokaisen päivähoitoyksikön tulisi yhdessä henkilöstön kesken laatia kiusaamisen ehkäisyyn ja puuttumisen suunnitelma. Suunnitelma laaditaan osaksi päivähoitoyksikön omaa varhaiskasvatussuunnitelmaa ja siitä tulee yksi pedagogisen toiminnan tavoitteista.

Tämän opinnäytetyön lopputuloksena syntyvässä oppaassa keskitytään toimintatuokioiden suunnittelussa huomioitaviin pedagogisiin ratkaisuihin. Olen opinnäytetyöprosessissa selvittänyt, miten kiusaamista voidaan ehkäistä erilaisin pedagogisin sisällöin ja menetelmin. Teoriatiedon valossa pienten lasten parissa tapahtuvaa kiusaamista voidaan ehkäistä opettelemalla lasten kanssa mm. tunnetaitoihin, itsesäätelytaitoihin, kaveritaitoihin ja ryhmän toimintaan liittyviä asioita. Opinnäytetyöprosessi on vahvistanut käsitystäni siitä, kuinka yksinkertaiselta vaikuttavan päiväkodin arjen taustalla on oikeasti valtava työmäärä pedagogisen toiminnan suunnittelua.

8.2 Oman ammatillisen kasvun arviointi

Opinnäytetyön suunnitteleminen, tiedon etsiminen ja sen soveltaminen sekä oman luovuuden herättelemisen olivat opinnäytetyöprosessin suurinta antia. Vaikka opinnäytetyöni toiminnallinen osuus jäi toteutumatta, koen silti kasvaneeni ammatillisesti tämän opinnäytetyöprosessin aikana. Teoreettisen osa-alueen laajentuessa pääsin syvemmin paneutumaan pienten lasten parissa tapahtuvan kiusaamisen syihin. Olen laajentanut osaamistani ja ymmärrystäni erityisesti tunne- ja kaveritaitojen, vertaissuhteiden sekä aikuisen roolin merkityksestä kiusaamisen synnyssä ja ehkäisemisessä. Olen opetellut teoriatiedon soveltamista käytännön työhön suunnitellessani opinnäytetyön lopputuloksena syntyneen toimintakertojen oppaan. Teoriatiedon lisäksi olen oppinut hyödyntämään varhaiskasvatussuunnitelman perusteita ja soveltamaan sen sisältöä oman opinnäytetyöni ja sen lopputuloksena syntyvän oppaan suunnittelussa.

Koska opinnäytetyön toiminnallinen osuus jäi toteutumatta, olen hyödyntänyt toimintatuokioiden toteutukseen varatun ajan oppaan kehittämiseen. Opinnäytetyön suurin ammatillisen kasvun paikka on ollut oman luovuuden herättelemisen. Varhaiskasvatuksen sisältöä määrittävät niin varhaiskasvatustilanne kuin varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Varhaiskasvatuksen pedagogiikan toteuttaminen on kuitenkin useimmiten

hyvin vapaata ja tekijänsä näköistä. Varhaiskasvatuksen maailmassa luovuudella on tilaa ja vain mielikuvitus on toiminnan suunnittelussa rajana. Olen tämän opinnäytetyöprosessin aikana päässyt harjoittamaan ja haastamaan oman mielikuvitukseni rajoja. Tämän prosessin lopputuloksena syntyi suunnittelemani ja toteuttamani toimintatuokioiden opas, josta olen saavutuksena erittäin tyytyväinen. Valitettavasti en keuhalla 2020 saanut yhteyttä opinnäytetyön tilaajan yhteyshenkilöön ja tämän vuoksi opinnäytetyössäni ei ole tilaajan oppaasta antamaan palautetta.

Suunnittelin ja askartelin toimintatuokioiden opasta varten itse kaikki materiaalit. Hyödynsin Papunetin ja Pixabayn kaltaisia ilmaisia kuva-arkistoja ja googletin itseleni inspiraatiota. Hyödynsin myös harjoitteluista ja sijaisuuksista saamiani ideoita. Olisin voinut hyödyntää valmiita materiaaleja, mutta tein päätöksen, että haluan panostaa oppaaseen ja samalla haastaa itseäni. Olen tämän opinnäytetyöprosessin aikana oppinut valmistamaan itse pedagogisessa toiminnassa käytettävää materiaalia.

Opinnäytetyö herätti mielenkiinnon jatkojalostaa kiusaamisen ehkäisyä ja siihen tutustumista. Tämän opinnäytetyön ulkopuolelle jää paljon kiusaamisen ehkäisemiseen liittyviä tekijöitä, esim. vanhempien rooli ja vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö, kiusaaja, riskiryhmässä olevat lapset ja kiusaamisen vaikutukset lapseen. Olisi myös mielenkiintoista tutkia, miten toimintatuokioiden ehkäisevät kiusaamista ja kuinka taitojen oppiminen näkyy lasten vertaissuhdetaidoissa.

Poikkeuksellisen kevään vuoksi toiminnalliseksi suunnittelemani opinnäytetyö täytyi muuttaa. Opinnäytetyön uuden suunnan löytäminen osoittautui haasteelliseksi. Jouduin uudelleen pohtimaan opinnäytetyöni tarkoitusta ja sen suuntaa. Ongelmalliseksi osoittautui se, että olin jo ehtinyt kirjoittaa opinnäytetyötä ja suunnitella toimintatuokioita. Päädyin lopulta laajentamaan opinnäytetyön teoreettista osa-aluetta sekä arvioimaan suunnittelemani toimintatuokioita. On harmillista, että toimintatuokioita ei päästy toteuttamaan. Aion kuitenkin tulevaisuudessa hyödyntää laatimaani opasta ja toteuttaa toimintatuokiot työssäni varhaiskasvatuksen opettajana.

LÄHTEET

Euroopan unioni, Euroopan sosiaalirahasto. 2018. MAST- Ryhmäyttämisosas. Viitattu 17.6.2020. <https://ameo.fi/wp-content/uploads/2018/02/Ryhmayttamisopas.pdf>

Haapsalo, T. 2019a. Mitä kiusaaminen on? Luento PIKI-koulutuksessa 2.2.2019.

Haapsalo, T. 2019b. PIKI ja yhteistyö vanhempien kanssa. Luento PIKI-koulutuksessa 2.2.2019.

Haapsalo, T., Kirkkopelto, K. & Repo, L. 2016. Mun ja sun juttu! Lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen kiusaamisen ehkäisyssä. Helsinki: Lasten Keskus.

Järvinen, K. & Mikkola, P. 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Pedatiето.

Jääskinen, A-M. & Pelliccioni, S. 2017. Mitä sä rageet? Lapsen ja nuoren tunnetaitojen tukeminen. Helsinki: Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy.

Karinharju, K. 2018. Ohjaamisen perusteet. Luento Satakunnan ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelmassa. Kevät 2018.

Kataja, J., Jaakkola, T. & Liukkonen, J. 2011. Ryhmä liikkeelle! Toiminnallisia harjoituksia ryhmä kehittämiseksi. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kirves, L. & Stroor-Grenner, M. 2010a. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.

Kirves, L & Stroor-Grenner, M. 2010b. Kiusaavatko pienetkin lapset? Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.

Kotka, R. 2011. Tarinat tunteiden tulkkina. Toiminnallisia ideoita satujen ja draaman maailmasta.

Laaksonen, V. & Repo, L. 2017. Kaveritaitoja – Tietoja ja harjoituksia toimivan ryhmän rakentamiseen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Folkhälsan.

Lastentarhanopettajaliitto. 2017. Nyt on pedagogiikan aika! Viitattu 25.6.2020. <https://www.vol.fi/uploads/2018/10/31eded03-pedagogiikanaikajulkaisu-6.pdf>

Leskinen, E. 2009. Ryhmä toimimaan! Vinkkejä tutustumiseen, oppimiseen ja yhteistyöhön. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lipponen, L. 2019. Empatia ja myötätunto varhaiskasvatuksessa. Luento Satakunnan Varhaiskasvattaja 2019- tapahtumassa 27.4.2019.

Opetushallituksen www-sivut. 2020. Viitattu 16.6.2020. <https://www.oph.fi/fi>

Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut. Viitattu 24.5.2020. <https://minedu.fi/etu-sivu>

PIKI-toimintamalli. PIKI-kuvakirja. Viitattu 7.7.2020. <http://www.pikitoimintamalli.fi/piki-kuvakirja/>

Porin kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. 2019. Pori: Sivistystoimi. https://www.pori.fi/sites/default/files/atoms/files/vasu2019_pori.pdf

Repo, L. 2015. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus.

Stenroos, M. 2018. Päiväkodissa kiusaaminen kielletään lailla. Viitattu 23.5.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-10157405>

Varhaiskasvatustilanne 540/2018 muutoksineen.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 16.6.2020. https://www.oph.fi/download/195244_Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet19.12.2018.pdf

Viitottu rakkaus www-sivut. 2016–2019. Viitattu 18.6.2020. <https://viitotturakkaus.fi/>

Vuorinen, K. 2017. Opettajan opas. Luontevahvuudet. Kustannus oy Duodecim. <https://www.koulunterveyskirjasto.fi/aihe/opettajalle-ja-opiskeluhoollolle/opettajan-opas-luontevahvuudet/ool00007>

LIITE 1

Tervehdys!

Olemme kaksi kolmannen vuoden sosionomiopiskelijaa (Susanna Rosholm ja Heidi Mäntylä) Satakunnan ammattikorkeakoulusta. Järjestämme osana opinnäytetyötämme viisi toiminnallista tuokiota päiväkotitaukurinhatun Viuhkit-ryhmässä. Toimintatuokioiden aiheena on kiusaamisen ehkäiseminen tunnetaitoja vahvistamalla ja lapsiryhmää ryhmäyttämällä. Tavoitteenamme on saada lapsiryhmä tiiviimmäksi ja vahvistaa heidän yhteistyötaitojaan. Toimintatuokiot järjestetään tämän kevään aikana (huhti-toukokuussa). Tarkemmat ajankohdat ilmoitetaan myöhemmin. Lasten nimiä ei tulla mainitsemaan opinnäytetyössä. Toimintatuokioissa havainnoimme ryhmän toimintaa, emme yksittäisiä lapsia. Toivoisimme, että täyttäisitte ohessa olevan lupalapun ja palauttaisitte sen esikouluun perjantaihin 27.3 mennessä.

Lisätietoja saatte ottamalla yhteyttä:

Susanna Rosholm
(puhelinnumero poistettu)
susanna.rosholm@student.samk.fi

Heidi Mäntylä
(puhelinnumero poistettu)
heidi.mantyla@student.samk.fi

Lapsen nimi: _____

Lapseni saa osallistua toimintatuokioihin

En halua, että lapseni osallistuu toimintatuokioihin

Huoltajan allekirjoitus:

_____

KIUSAAMISEN EHKÄISEMINEN ESIKOULUIKÄIS- TEN LASTEN PARISSA

TOIMINTATUOKIOIDEN OPAS

Susanna Rosholm

SAMK

2020

SISÄLLYS

Aluksi	1
Johdanto.....	2
Tutustumiskerta	4
Nimi ja liike	4
Kurkien koulu	4
Palapelin palat.....	5
Sanomalehtikävely	6
Ensimmäinen toimintakerta.....	8
Miltä tuntuu nallesta?.....	8
Meidän sääntömme	9
Tältä minä näytän -harjoitus	10
Mikä fiilis?	11
Toinen toimintakerta	11
Miltä tuntuu nallesta?.....	11
Satuhetki	12
Tarinan käsittelyä	12
Iloinen nalle.....	13
Mikä fiilis?	14
Kolmas toimintakerta.....	14
Miltä tuntuu nallesta?.....	14
Mikä on sinun supersankarivoimasi?	15
Supersankari.....	16
Mikä fiilis?	17
Neljäs toimintakerta.....	17
Miltä tuntuu nallesta?.....	17
Nopan etsintä	18
Saduttaminen	18
Mikä fiilis?	20
Viides toimintakerta.....	20
Miltä tuntuu nallesta?.....	20
Meidän tarinamme	20
Meidän sääntömme	21

Mikä fiilis?	22
Toimintatuokioiden päätös	22
Lähteet	24

ALUKSI

Tämä opas on osa opinnäytetyötäni *Kiusaamisen ehkäiseminen esikouluikäisten lasten parissa*. Opas sisältää yhden tutustumiskerran ja viiden toimintatuokion suunnitelmat. Oppaan toimintatuokiot oli tarkoitus järjestää yhteistyössä lastensuojelun, perhetyön ja nuorisokasvatuksen sosionomiopiskelijan Heidi Mäntylän kanssa. Heidi Mäntylän opinnäytetyö käsittelee alakouluikäisten lasten parissa tapahtuvan koulu-kiusaamisen ehkäisemistä, hänen opinnäytetyönsä liitteenä löytyy opas alakouluikäisten lasten toimintatuokioihin. Olimme suunnitelleet toteuttavamme opinnäytetöidemme toiminnalliset osuudet yhdessä. Valitettavasti kevään 2020 koronaepidemian vuoksi emme päässeet toteuttamaan toimintatuokioita.

JOHDANTO

Kiusaaminen on vakava riskitekijä lapsen terveelle kasvulle ja kehitykselle. Kiusatun lapsen ihmisarvo kyseenalaistetaan ryhmässä, hänet eristetään ja suljetaan kokonaan pois yhteisöstä. Tunne ryhmään kuulumisesta on tärkeää jokaiselle ihmiselle. Onnistuneet ryhmäkokemukset vaikuttavat positiivisesti meidän elämäämme, jokainen ihminen tarvitsee osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemusta. Ryhmytyminen ja sen kautta syntyvä hyvä yhteishenki ovat siis merkittävässä roolissa kiusaamisen ehkäisemisessä.

Kiusaamisen ehkäisyssä on tärkeää kiinnittää huomiota myös lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen kehittymiseen. Oppaan toimintatuokioiden tarkoituksena on ehkäistä pienten lasten parissa tapahtuvaa kiusaamista, tämän vuoksi toimintatuokioiden teemana ovat pienten lasten tunne- kaveritaitojen kehittäminen. Yksikään lapsi ei synny kiusaajaksi ja jokaisella lapsella on oltava oikeus ja mahdollisuus saada harjoitella ja oppia itsesäätelyn, itsehallinnan ja empatian taitoja. Näiden taitojen kehittäminen ehkäisee kiusaamisen syntymistä. Toimintatuokioissa painottuu ryhmätyöskentely ja me-hengen kohottaminen, tunteiden tunnistaminen, hyvät kaveritaidot, lapsen omien supervoimien tunnistaminen sekä yhteisöllisyyteen kannustaminen.

Opas koostuu tutustumiskerrasta ja viidestä toimintatuokiosta. Tutustumiskertaa hyödynnetään ryhmäytymisessä silloin, kun uusi ryhmä on muotoutumassa tai kun jo olemassa oleva ryhmä on uudelleenmuotoutumassa. Toimintatuokioita edeltävän tutustumiskerran tarkoituksena on esittäytyä lapsiryhmälle ja leikkiä heidän kanssaan tutustumisleikkejä. Tutustumiskerta on tärkeä osa toimintatuokioiden kokonaisuutta silloin, kun ohjaajat eivät ole lapsille entuudestaan tuttuja. Tutustumiskerralla pyritään luomaan ryhmän jäsenien välille viihtyisiä ja luottamuksellisen vuorovaikutussuhde. Toiminnallisia menetelmiä hyödyntämällä ryhmän osallisuus kasvaa ja ohjaajajohtoisen toiminnan sijasta ryhmä tekee asioita yhdessä. Ohjaajan rooli ryhmäytymisessä on merkittävä, koska hänen vastuullaan on omalla toiminnallaan pyrkiä

luomaan myönteiseen vuorovaikutukseen, toisten huomioonottamiseen ja kunnioittamiseen kannustava ilmapiiri, jossa jokaisen on mahdollista kokea onnistumisia ja yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Suunnittelin toimintatuokiot niin, ettei niiden toteutus vaadi suurien hankintojen tekemistä. Toimintatuokioiden itsetehdyt materiaalit ovat minun käsialaani. Olen hyödyntänyt Pixabayn ja Papunetin kaltaisia ilmaisia kuva-arkistoja sekä ladannut Suomen mielenterveys ry:n verkkosivuilta ilmaiset kaveritaitokortit. Viitottu rakkaus- ja Kielinupun YouTube -verkkosivuilta hyödynsin heidän ilmaisia materiaalejansa. Toimintatuokioissa käytettävän lasten kuvakirjan saa tarvittaessa lainattua kirjastosta. Oppaan ainoat hankintoja vaativat osa-alueet ovat itsetehtäviin materiaaleihin ja askarteluihin käytettävät askartelumateriaalit.

TUTUSTUMISKERTA

NIMI JA LIIKE

Tavoite: Tutustuminen.

Toiminta: Nimileikin kautta ryhmäläisiin tutustuminen.

Tarvikkeet: -

Tila: Avoin sisätila, jossa ryhmällä on mahdollisuus olla väljässä piirissä ja osallistujilla on tarpeeksi tilaa liikkua.

Lapset muodostavat ringin. Leikin tarkoituksena on, että jokainen lapsi pääsee yksi kerrallaan esittelemään itsensä. Ohjaaja aloittaa ja kertoo nimensä ja liittää nimensä yhteyteen jonkin liikkeen. Esim. *Hei, minä olen Susanna ja tämä on minun liikkeeni* (tekee flossaus -tanssiliikkeen). Tämän jälkeen muut ryhmäläiset tervehtivät sanomalla *Hei Susanna!* (ja toistavat Susannan tekemän liikkeen). Leikkiä jatketaan niin kauan, kunnes kaikki lapset ovat saaneet esitellä itsensä.

KURKIEN KOULU

Tavoite: Ryhmän yhteisleikki ja lapsen osallisuus.

Toiminta: Kurkien koulu -leikki.

Tarvikkeet: Instrumentti (esim. triangeli, kaksi keppiä, marakassit tai itsetehty soitin).

Tila: Avoin sisätila, jossa osallistujilla on tarpeeksi tilaa liikkua.

Ohjaaja aloittaa Kurkikoulun opettajana ja lapset ovat Kurkikoulun oppilaita. Kurkikoulun opettaja soittaa instrumenttia, esim. marakasseja. Lapset hyppivät tasajaloilla pitkin lattiaa marakassien tahdissa. Kun Kurkikoulun opettaja lopettaa soittamisen, oppilaiden tulee pysähtyä seisomaan yhdellä jalalla ja jähmettyä paikoilleen. Se oppilas, joka pystyy pisimpään seisomaan yhdellä jalalla, pääsee Kurkikoulun opettajaksi.

VINKKI! On tärkeää, että jokainen lapsi pääsee kokemaan onnistumisen tunteen. Tämän vuoksi ohjaajan tulee varmistaa, että jokainen lapsi pääsee vähintään kerran Kurkikoulun opettajaksi. Leikkiä kannattaa myös muunnella niin, että lapset saavat itse päättää miten he liikkuvat soiton aikana.

PALAPELIN PALAT

Tavoite: Ryhmän muodostaminen.

Toiminta: Palapelin palasten yhdistäminen.

Tarvikkeet: Samankokoisia kuvia, jotka leikataan kolmeen osaan.

Tila: Avoin sisätila, jossa osallistujilla on tarpeeksi tilaa liikkua.

Palapelin palat -leikin kautta lapsiryhmä jaetaan seuraavaa toimintaa varten kolmen hengen ryhmiin. Ohjaaja laittaa leikkaamiensa kuvien palat pussukkaan. Jokainen lapsi nostaa vuorollaan pussukasta yhden kuvan. Kun ohjaaja antaa luvan, lapset saavat lähteä etsimään oman palapelinsä muita paloja. Kuvien kokoamisen kautta lapset muodostavat kolmen hengen ryhmät.

VINKKI! Ryhmän muodostamisesta kannattaa tehdä mielekäs osa toimintakokonaisuutta. Ohjaajan kannattaa käyttää satunnaisia ryhmänmuodostuskeinoja, koska toisilleen tutut ryhmänjäsenet ryhmäytyvät yleensä mieluiten keskenään. Satunnaisia ryhmänmuodostuskeinoja käyttävä ohjaaja poistaa lapsilta vastuun ryhmien

muodostamisesta ja näin hän pitää huolen myös siitä, että yksikään ryhmän jäsen ei koe jäävänsä ryhmän ulkopuolelle.

VINKKI! Palapelin osien määrää tulee muuttaa lapsien lukumäärän mukaan niin, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua. Kuvat voidaan esim. leikata kahtia ja teemoittaa niin, että parinmuodostuksen lisäksi pareista saadaan saman teemaisilla kuvilla yhdistettyä neljän hengen ryhmiä. Jos kuvapalat eivät mene tasan, voivat osa lapsista jakaa yhden kuvan ja tiimityöskentelynä etsiä palapelin muita osia. Tärkeintä on kuitenkin, että jokaisen lapsen osallistuminen mahdollistetaan.

SANOMALEHTIKÄVELY

Tavoite: Yhteistyötaitojen harjoittelu.

Toiminta: Saada ryhmän kapteeni huoneen toiseen päähän.

Tarvikkeet: Sanomalehtiä.

Tila: Avoin sisätila, jotta osallistujilla on tarpeeksi tilaa liikkua.

Lapset ovat jakautuneet edellisen leikin kautta pienryhmiin. Jokaiselle ryhmälle annetaan kolme sanomalehden sivua. Ryhmän jäsenet valitsevat joukostaan yhden, josta tulee kapteeni. Ryhmän kapteenin tehtävänä on kulkea tilan päästä päähän astumalla vain sanomalehtien päälle. Kapteeni ei saa itse liikuttaa sanomalehtiä vaan hänen täytyy luottaa muiden ryhmän jäsenien apuun. Jokainen ryhmän jäsen saa liikuttaa yhtä sanomalehden sivua kerrallaan. Ryhmän tehtävänä on kuljettaa kapteeni tilan toiseen päähän liikuttelemalla sanomalehtiä. Jos kapteeni astuu vahingossa lattialle, täytyy hänen palata takaisin alkuun.

VINKKI! Ohjaajan tärkeänä tehtävänä on kannustaa ja antaa positiivista palautetta ryhmätyöskentelystä. Vaikka sanomalehtikävely-leikissä kilpailtaisiin, on leikin ideana kuitenkin harjoitella yhteistyötaitoja.

MIKÄ FIILIS?

Tavoite: Ryhmän yhteisen ”fiiliksen” mittaaminen.

Toiminta: Jokainen ryhmän jäsen asettaa merkin fiilismittariin.

Tarvikkeet: Fiilismittari ja nallemerkit.

Tila: Ryhmätila, jossa lapsilla mahdollisuus istua tuolilla/penkillä.

Fiilismittarin tarkoituksena on mitata ryhmän ”fiilistä”. Fiilismittarissa on neljä erilaista tunnetilojen aluetta:

- Keltainen: ihastunut, innostunut ja riemukas.
- Vihreä: iloinen, tyytyväinen ja huoleton.
- Sininen: surullinen, alakuloinen ja tylsistynyt.
- Punainen: ärtynyt ja vihainen.

Jokaisen toimintakerran jälkeen jokainen ryhmän jäsen saa asettaa nallemerkin fiilismittariin. Nallemerkkejä ei tarvitse nimikoida, koska fiilismittarin tarkoituksena on havainnollistaa lapsille miltä ryhmän yhteinen fiilis näyttää. Ohjaaja voi pyytää lapsia sanoittamaan fiilismittarin tuloksen. Toimintatuokion päätteeksi lapset saavat antaa palautetta ohjaajille. Fiilismittari toteutetaan jokaisen toimintatuokion päätteeksi.

ENSIMMÄINEN TOIMINTAKERTA

MILTÄ TUNTUU NALLESTA?

Tavoite: Toimintatuokion aloitus yhteishetkellä. Virittäytyminen toimintatuokioon. Opetellaan tunnetiloja ja niiden tukiviittomia.

Toiminta: Miltä tuntuu nallesta? -laulu.

Tarvikkeet: YouTube-videota toistava laite. Laulu YouTube-videona osoitteessa <https://www.youtube.com/watch?v=JFDAoFN2ndY>.

Tila: Ryhmätila, jossa lapsilla mahdollisuus istua tuolilla/penkillä.

Jokainen toimintakerta aloitetaan ”Miltä tuntuu nallesta?” -laululla. Laulussa lauletaan nallen eri tunnetiloista ja tunnetilat esitetään sekä tukiviittomina että kasvon ilmeinä. Lasten kanssa opetellaan laulun yhteydessä tukiviittomia niin, että ohjaajat opastavat tekemällä tukiviittomia laulun yhteydessä. Lapsia ohjeistetaan myös kiinnittämään huomioita siihen, miltä tunnetilat näyttävät kasvoilla. Ohjaajat eläytyvät laulun tunnetiloihin ilmehtimällä ja tukiviittomalla.

Laulun jälkeen keskustellaan lapsiryhmän kanssa ”Miltä tuntuu nallesta?” - laulusta. Ohjaajat kysyvät ryhmältä:

- Mitä asioita nallesta kertovassa laulussa käsiteltiin?
- Mitä tunteita nalle koki laulun aikana?
- Miltä tunnetilat näyttivät kasvoilla?
- Miten nallen tunnetiloja viitottiin?

Lasten kanssa käydään läpi ohjaajan itsetekemät nalletunnekortit. Nalletunnekortit kuvaavat laulussa esitettäviä nallen eri tunnetiloja. Korttien takana on laulun tunteiden ymmärtämistä tukevat tukiviittomat. Nallekortteja voidaan käyttää laulun tunnetilojen ymmärtämisen tukena.

MEIDÄN SÄÄNTÖMME

Tavoite: Saada ryhmä pohtimaan hyviä ja huonoja kaveritaitoja.

Toiminta: Ryhmän yhteisten sääntöjen laatiminen.

Tarvikkeet: A1-kokoinen kartonki, kyniä ja ilmaiset kaveritaitokortit Suomen mielenterveys ry:n verkkosivuilta: <https://mieli.fi/fi/julisteet-ja-kortit/kaveritaitokortit>.

Tila: Ryhmätila, jossa lapsilla mahdollisuus istua tuolilla/penkillä.

Ensimmäisen toimintakerran alussa luodaan säännöt toimintakerroille. Ohjaajat valmistelevat A1-kokoisen kartongin ja kynät sääntöjen laatimista varten. Toiminnan avuksi otetaan Suomen mielenterveys ry:n verkkosivuilta tulostetut ilmaiset kaveritaitokortit.

Ryhmää ohjeistetaan jakamaan kaveritaitokortit hyviin ja huonoihin kaveritaitoihin. Tämän jälkeen ohjaajien johdolla käydään ryhmän kanssa läpi, minkälaisia kaveritaitoja kaveritaitokorteissa esitetään. *Mitkä kaveritaidot ovat huonoja ja mitkä hyviä?* Kaveritaitokorttien kautta pohditaan minkälaisia sääntöjä ryhmässä olisi hyvä noudattaa. Ohjaajat kirjoittavat ylös lasten ehdotuksia ryhmän säännöistä. Lopuksi ohjaajat ja lapset lupaavat noudattaa yhdessä laadittuja sääntöjä ja allekirjoittavat ne. Säännöt kiinnitetään seinälle näkyvälle paikalle ja yhdessä sovitaan, että sääntöihin voidaan palata, jos ne unohtuvat.

TÄLTÄ MINÄ NÄYTÄN -HARJOITUS

Tavoite: Tunneilmaisu kasvoilla ja tunteiden tunnistaminen kasvoilta.

Toiminta: Tehdään Viitottu rakkaus –verkkosivuilta osoitteesta <https://viitotturakkaus.fi/tuote/milta-mina-naytan/> löytyvä ilmainen harjoitustehtävä.

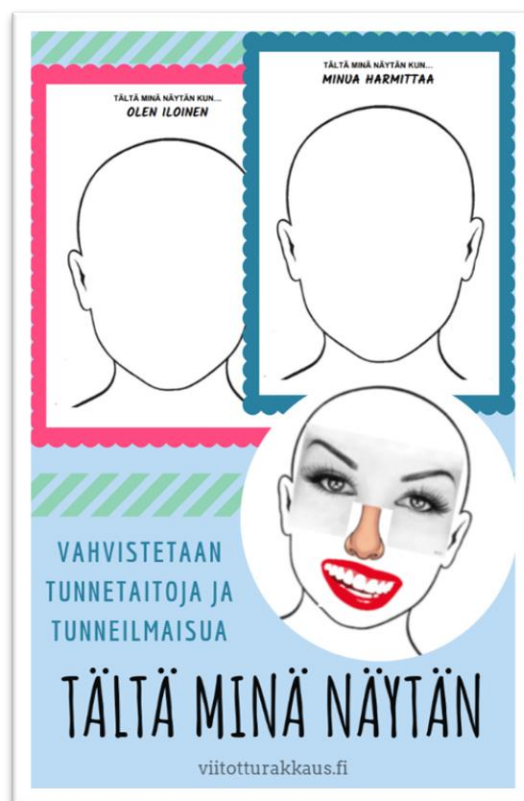
Tarvikkeet: Tulostetut harjoitukset, värikyniä, liimaa, lehdestä leikattuja kuvia ja peilejä.

Tila: Ryhmätila, jossa lapsilla mahdollisuus istua pöydän ääressä.

Harjoituksen tarkoituksena on keskittyä tunneilmaisuun omilla kasvoilla. *Miltä minä näytän, kun olen esim. vihainen tai surullinen?* Harjoitus vahvistaa myös tunteiden tunnistamista toisten ihmisten kasvoilta.

Jokaiselle lapselle jaetaan yksi A4-kokoinen paperi, jossa lukee tunnetila. Lapsi harjoittelee kyseisen tunnetilan ilmaisua kasvoillaan peiliä apunaan käyttäen ja hahmottelee sen paperille. Käytössä on värikyniä sekä lehdestä leikattuja silmiä, korvia, neniä, kulmakarvoja, suita jne. Harjoituksen päätteeksi käydään yhdessä lasten kanssa läpi heidän tekemiensä harjoitusten tuotoksia ja arvaillaan mikä tunnetila kenellekin tuli hahmoteltavaksi.

VINKKI! Tunnetilan hahmottelun apuna voidaan käyttää myös erilaisia tunnekortteja.

MIKÄ FIILIS?

Tavoite: Ryhmän yhteisen ”fiiliksen” mittaaminen.

Toiminta: Jokainen ryhmän jäsen asettaa merkin fiilismittariin.

Tarvikkeet: Fiilismittari ja nallemerkit.

Tila: Ryhmätila, jossa lapsilla mahdollisuus istua tuolilla/penkillä.

Toimintatuokio päätetään fiilismittariin. Jokainen lapsi asettaa nallemerkin haluaansa kohtaan ja yhdessä ryhmän kanssa tulkitaan ryhmän fiilistä.

TOINEN TOIMINTAKERTA

MILTÄ TUNTUU NALLESTA?

Tavoite: Toimintatuokion aloitus yhteishetkellä. Virittäytyminen toimintatuokioon. Opetellaan tunnetiloja ja niiden tukiviittomia.

Toiminta: Miltä tuntuu nallesta? -laulu.

Tarvikkeet: YouTube-videota toistava laite. Laulu YouTube-videona osoitteessa <https://www.youtube.com/watch?v=JFDAoFN2ndY>.

Tila: Ryhmätila, jossa lapsilla mahdollisuus istua tuolilla/penkillä.

Toimintatuokio aloitetaan ”Miltä tuntuu nallesta?” -laululla. Laulussa lauletaan nallen eri tunnetiloista ja tunnetilat esitetään sekä tukiviittomina että kasvon ilmeinä. Lasten kanssa opetellaan laulun yhteydessä tukiviittomia niin, että ohjaajat opastavat tekemällä tukiviittomia laulun yhteydessä. Lapsia ohjeistetaan myös kiinnittämään huomioita miltä tunnetilat näyttävät kasvoilla. Ohjaajat eläytyvät laulun tunnetiloihin ilmehtimällä ja tukiviittomalla. Laulun tukena käytetään nalletunnekortteja.

SATUHETKI

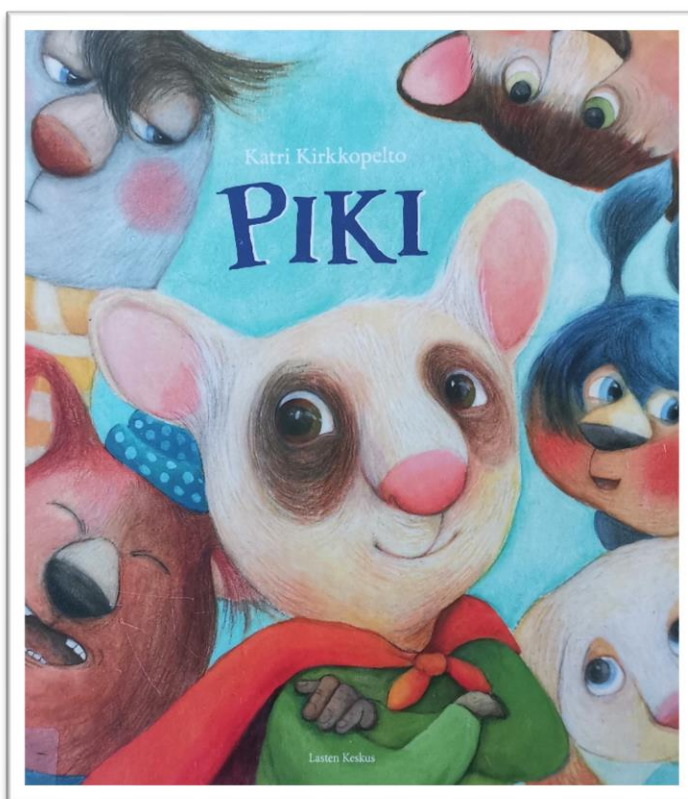
Tavoite: Käsitellä kiusaamisen, itsetunnon vahvistamisen, tunteiden ja ystävyyden teemoja.

Toiminta: Satuhetki.

Tarvikkeet: Katri Kirkkopellon Piki-kuvakirja (katso lähteet).

Tila: Ryhmätila, jossa lapsilla mahdollisuus istua tuolilla/penkillä.

Piki on tarina ryhmässä tapahtuvasta kiusaamisesta, itsetunnon vahvistamisesta, tunteista ja ystävyydestä. Salamasankari Piki on lähdössä ensimmäistä kertaa leikkimään metsään. Hän pukee päälleen Salamasankarin asun ja TUSSH! Piki muuttuu supersankariksi. Piki haluaisi mukaan metsän majaleikkiin, mutta hän tulee torjutuksi ja kiusatuksi. *”Pyjamapellejä ei päästetä sisään!”*. Ohjaajat lukevat ryhmälle Piki -kuvakirjan eläytyen hahmojen dialogiin ja tunnetiloihin.

TARINAN KÄSITTELYÄ

Tavoite: Käsitellä tarinan teemoja.

Toiminta: Keskustellaan ryhmän kanssa sadun tarinasta.

Tarvikkeet: Katri Kirkkopellon Piki-kuvakirja (katso lähteet).

Tila: Ryhmätila, jossa lapsilla mahdollisuus istua tuolilla/penkillä.

Pikin tarinan kautta ohjaajat käsittelevät lasten kanssa kiusaamisen, itsetunnon vahvistamisen, tunteiden ja ystävyys-teemoja. Satuhetken jälkeen keskustellaan kuvakirjan tarinasta. Ohjaajat kysyvät ryhmältä:

- Mistä tarina kertoi?
- Minkälaisia tunteita kirjassa esiintyi?
- Mikä oli tarinan opetus?
- Miltä Pikistä tuntui, kun hän ei päässyt leikkiin mukaan?
- Mitä kiusaajat olisivat voineet tehdä toisin?
- Miltä Pikistä tuntui, kun hän sai ystävän?

VINKKI! Ohjaajien tulee olla keskustelutilanteessa herkkiä lasten omille havainnoille ja antaa keskustelun kulkea myös valmiiksi asetettujen kysymysten ulkopuolelle. Ohjaajat antavat lasten sanoittaa kuulemaansa ja kokemaansa. Valmiiden kysymysten tarkoituksena on toimia keskustelun punaisena lankana.

ILOINEN NALLE

Tavoite: Hyvien kaveritaitojen pohtiminen.

Toiminta: Keksiä miten Nallen voi tehdä iloiseksi.

Tarvikkeet: Nalle-pehmolelu.

Tila: Avoin sisätila, jossa ryhmällä on mahdollisuus istua piirissä.

Lapset istuvat lattialla piirissä ja ohjaaja esittelee heille Nallen. Leikin tarkoituksena on keksiä, miten Nalle voidaan tehdä iloiseksi. Nallea heitetään piirin sisällä kaverilta toiselle ja se, jonka kädessä nalle on, saa keksiä tavan tehdä Nalle iloiseksi. Nallea heitetään niin kauan, kunnes kaikki ovat saaneet oman vuoronsa.

MIKÄ FIILIS?

Tavoite: Ryhmän yhteisen ”fiiliksen” mittaaminen.

Toiminta: Jokainen ryhmän jäsen asettaa merkin fiilismittariin.

Tarvikkeet: Fiilismittari ja nallemerkit.

Tila: Ryhmätila, jossa lapsilla mahdollisuus istua tuolilla/penkillä.

Toimintatuokio päätetään fiilismittariin. Jokainen lapsi asettaa nallemerkin halumaansa kohtaan ja yhdessä ryhmän kanssa tulkitaan ryhmän fiilistä.

KOLMAS TOIMINTAKERTA

MILTÄ TUNTUU NALLESTA?

Tavoite: Toimintatuokion aloitus yhteishetkellä. Virittäytyminen toimintatuokioon. Opetellaan tunnetiloja ja niiden tukiviittomia.

Toiminta: Miltä tuntuu nallesta? -laulu.

Tarvikkeet: YouTube-videota toistava laite. Laulu YouTube-videona osoitteessa <https://www.youtube.com/watch?v=JFDAoFN2ndY>.

Tila: Ryhmätila, jossa lapsilla mahdollisuus istua tuolilla/penkillä.

Toimintatuokio aloitetaan ”Miltä tuntuu nallesta?” -laululla. Laulussa lauletaan nallen eri tunnetiloista ja tunnetilat esitetään sekä tukiviittomina että kasvon ilmeinä. Laulun tukena käytetään nalletunnekortteja.

MIKÄ ON SINUN SUPERSANKARIVOIMASI?

Tavoite: Ryhmän jäsenet pohtivat omia vahvuuksiaan.

Toiminta: Valitaan omalle supersankarille lapsen omiin kaveri- ja tunnetaitoihin liittyvä supervoima.

Tarvikkeet: Ilmaiset kaveritaitokortit Suomen mielenterveys ry:n verkkosivuilta: <https://mieli.fi/fi/julisteet-ja-kortit/kaveritaitokortit>.

Tila: Ryhmätila, jossa lapsilla mahdollisuus istua tuolilla/penkillä.

Jokainen lapsi saa askarrella omannäköisensä supersankarin. Ennen kuin supersankari voidaan askarrella, täytyy jokaisen ryhmän jäsenen päättää oman supersankarinsa supervoima. Ohjaajien avustuksella lapset pohtivat itselleen yhden kaveri- ja tunnetaitoihin perustuvan supervoiman. Lapset saavat päättää supersankarihahmolleen myös yliluonnollisia supervoimia, esim. lentämisen tai näkymättömyyden.

VINKKI!

- Pohdintaa voidaan peilata Piki-kuvakirjan tarinaan. Ohjaajat voivat kysyä ryhmältä:
  - Minkälaisia kaveritaitoihin perustuvia supervoimia tarinassa oli?
  - Minkälaisia supervoimia olisi tarvittu?
  - Mikä on sinun supervoimasi?
- Pohdinnan tueksi voidaan ottaa Suomen mielenterveys ry:n kaveritaitokortit. Kaveritaitokorttien kanssa voidaan kerrata minkälaiset kaveritaidot ovat hyviä ja minkälaiset ovat huonoja.
- Ohjaajat voivat pyytää lasten vanhempia kuvaamaan oman lapsensa vahvuuksia. Myös lapsiryhmän oma kasvattaja voi kuvata ryhmän lapsien vahvuuksia.

SUPERSANKARI

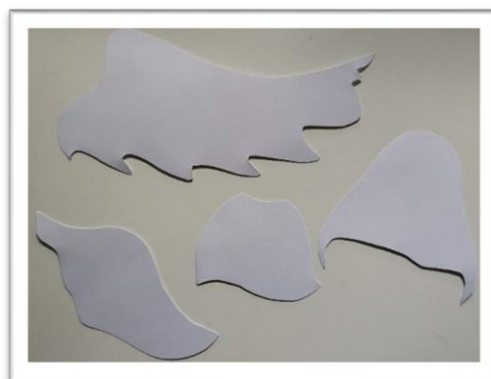
Tavoite: Vahvistaa lapsen käsityksiä hänen omista vahvuuksista.

Toiminta: Jokainen ryhmän jäsen askarteleo oman supersankarihahmon.

Tarvikkeet: Kartonkia, pillejä/keppejä, liimaa, sakset, lankaa, värikyniä, kimallekyniä, eri värisiä papereita, silkkipaperia ja mitä tahansa supersankarin askarteluun sopivaa. Lisäksi supersankari- ja viittamallit.

Tila: Ryhmätila, jossa lapsilla mahdollisuus istua pöydän ääressä.

Ohjaaja antaa lasten valita minkä muotoisen supersankarin ja viitan he haluavat askarrella. Lapset leikkaavat osat irti kartongeista, liimaavat pillin supersankarin taakse ja lopuksi liimaavat viitan pillin päälle. Tämän jälkeen lapsi saa koristella oman supersankarinsa haluamallaan tavalla. Ohjaajat ovat aktiivisesti mukana askartelussa ja tarpeen mukaan auttavat lapsia toteuttamaan heidän visiotaan.

VINKKI! Supersankarin kasvojen piirtämisen sijaan, lapset voivat leikata omien kasvojensa kuvan valokuvasta ja liimata sen supersankarin vartaloon. Näin supersankarihahmosta tulee samaistuttavampi.

MIKÄ FIILIS?

Tavoite: Ryhmän yhteisen ”fiiliksen” mittaaminen.

Toiminta: Jokainen ryhmän jäsen asettaa merkin fiilismittariin.

Tarvikkeet: Fiilismittari ja nallemerkit.

Tila: Ryhmätila, jossa lapsilla mahdollisuus istua tuolilla/penkillä.

Toimintatuokio päätetään fiilismittariin. Jokainen lapsi asettaa nallemerkin halumaansa kohtaan ja yhdessä ryhmän kanssa tulkitaan ryhmän fiilistä.

NELJÄS TOIMINTAKERTA

MILTÄ TUNTUU NALLESTA?

Tavoite: Toimintatuokion aloitus yhteishetkellä. Virittäytyminen toimintatuokioon. Opetellaan tunnetiloja ja niiden tukiviittomia.

Toiminta: Miltä tuntuu nallesta? -laulu.

Tarvikkeet: YouTube-videota toistava laite. Laulu YouTube-videona osoitteessa <https://www.youtube.com/watch?v=JFDAoFN2ndY>.

Tila: Ryhmätila, jossa lapsilla mahdollisuus istua tuolilla/penkillä.

Toimintatuokio aloitetaan ”Miltä tuntuu nallesta?” -laululla. Laulussa lauletaan nallen eri tunnetiloista ja tunnetilat esitetään sekä tukiviittomina että kasvon ilmeinä. Laulun tukena käytetään nalletunnekortteja.

NOPAN ETSINTÄ

Tavoite: Virittäytyä seuraavaan toimintaan ja herättää kiinnostus tarinanoppia kohtaan.

Toiminta: Jokainen ryhmän jäsen etsii yhden piilotetun nopan.

Tarvikkeet: Tarinanopat.

Tila: Avoin tila, jossa ryhmällä on tilaa liikkua ja etsiä piilotetut nopat.

Ohjaajat piilottavat tarinanopat riittävän suurelle alueelle ennen toiminnan alkua. Lapsille kerrotaan, että heidän tehtävänä on löytää ohjaajien hukkaamat tarinanopat. Tarinanoppia piilotetaan yhtä monta kuin toimintaan osallistuvia lapsia on. Jokainen lapsi saa etsiä yhden nopan. Toiminnan tarkoituksena on virittäytyä seuraavaan toimintaan sekä purkaa mahdollista jännitystä ja herättää

lasten kiinnostus tarinanoppia kohtaan. Kun tarinanopat on kaikki löydetty, lapset saavat vuorollaan esitellä oman tarinanoppansa sekä kertoa mitä kuvia hänen löytämästään tarinanopassa on.

SADUTTAMINEN

Tavoite: Yhteisöllisyyden ja vuorovaikutukseen kannustaminen.

Toiminta: Sadutetaan lapsia tarinanoppien teemoilla.

Tarvikkeet: Itsetehdyt tarinanopat, paperia ja kyniä.

Tila: Ryhmätila, jossa lapsilla mahdollisuus istua tuolilla/penkillä.

MIKÄ FIILIS?

Tavoite: Ryhmän yhteisen ”fiiliksen” mittaaminen.

Toiminta: Jokainen ryhmän jäsen asettaa merkin fiilismittariin.

Tarvikkeet: Fiilismittari ja nallemerkit.

Tila: Ryhmätila, jossa lapsilla mahdollisuus istua tuolilla/penkillä.

Toimintatuokio päätetään fiilismittariin. Jokainen lapsi asettaa nallemerkin haluaansa kohtaan ja yhdessä ryhmän kanssa tulkitaan ryhmän fiilistä.

VIIDES TOIMINTAKERTA

MILTÄ TUNTUU NALLESTA?

Tavoite: Toimintatuokion aloitus yhteishetkellä. Virittäytyminen toimintatuokioon. Opetellaan tunnetiloja ja niiden tukiviittomia.

Toiminta: Miltä tuntuu nallesta? -laulu.

Tarvikkeet: YouTube-videota toistava laite. Laulu YouTube-videona osoitteessa <https://www.youtube.com/watch?v=JFDAoFN2ndY>.

Tila: Ryhmätila, jossa lapsilla mahdollisuus istua tuolilla/penkillä.

Toimintatuokio aloitetaan ”Miltä tuntuu nallesta?” -laululla. Laulussa lauletaan nallen eri tunnetiloista ja tunnetilat esitetään sekä tukiviittomina että kasvon ilmeinä. Laulun tukena käytetään nalletunnekortteja.

MEIDÄN TARINAMME

Tavoite: Hyvään ryhmähenkeen ja yhteisöllisyyteen kannustaminen.

Toiminta: Askarrellaan Supersankariryhmälle oma kirja.

Tarvikkeet: A3-kokoinen kartonki, A4-kokoista piirustuspaperia ja erilaisia piirustusvälineitä.

Tila: Ryhmätila, jossa lapsilla mahdollisuus istua pöydän ääressä.

Ohjaajat jakavat kaikille ryhmän jäsenille A4-kokoisia piirustuspapereita sekä erilaisia piirustusvälineitä. Toiminnan tarkoituksena on yhdessä ryhmänä luoda tarina lasten omasta Supersankariryhmästä. Piirustustehtävässä lapset kuvaavat oman Supersankariryhmänsä superkaveritaitoja. Lapset saavat tilaisuuden purkaa ja kuvittaa toimintakertojen herättämiä ajatuksia ja tunteita. Ohjaajat ovat aktiivisesti mukana ja tarvittaessa kirjoittavat auki piirustuksien tarinaa. Piirustuksista kootaan kirja asettelemalla piirustukset taitetun A3-kokoisen kartongin väliin.

VINKKI!

- Lapset saavat piirtää joko yksin tai kaverin kanssa. Ohjaaja voi kannustaa lapsia piirtämään myös yhteiskuvia. Tarinan ei tarvitse eikä kuulu olla yhteneväinen. Tärkeää on, että jokainen pääsee vaikuttaman Supersankariryhmän tarinaan ja saa oman äänensä kuuluviin.
- Lasten luvalla piirustukset voidaan kopioida, näin jokaiselle lapselle saadaan tehtyä oma kirja.

MEIDÄN SÄÄNTÖMME

Tavoite: Pohtia ovatko yhteiset säännöt toteutuneet.

Toiminta: Ryhmän yhteisten sääntöjen tarkastaminen.

Tarvikkeet: Ryhmän yhteiset säännöt.

Tila: Ryhmätila, jossa lapsilla mahdollisuus istua tuolilla/penkillä.

Viimeisellä toimintakerralla käydään yhdessä ryhmän kanssa läpi ensimmäisellä toimintakerralla laaditut säännöt. Lasten kanssa pohditaan:

- Miten ryhmän säännöt ovat toteutuneet?
- Miten olemme onnistuneet noudattamaan hyviä kaveritaitoja?
- Minkälaisissa tilanteissa ryhmän on täytynyt muistella sääntöjä?
- Oletteko keksineet lisää hyviä kaveritaitoja toimintakertojen aikana?

MIKÄ FIILIS?

Tavoite: Ryhmän yhteisen ”fiiliksen” mittaaminen.

Toiminta: Jokainen ryhmän jäsen asettaa merkin fiilismittariin.

Tarvikkeet: Fiilismittari ja nallemerkit.

Tila: Ryhmätila, jossa lapsilla mahdollisuus istua tuolilla/penkillä.

Viimeisen toimintatuokion fiilismittarissa kysytään lapsilta mitä mieltä he olivat toimintatuokioista. Jokainen lapsi asettaa nallemerkin haluamaansa kohtaan ja yhdessä ryhmän kanssa tulkitaan ryhmän fiilistä. Myös ohjaavat asettavat nallemerkin fiilismittariin ja antavat lapsiryhmälle palautetta toimintatuokioista.

TOIMINTATUOKIOIDEN PÄÄTÖS

Tavoite: Toimintatuokioiden virallinen päätös.

Toiminta: Jaetaan ryhmälle diplomit osallistumisesta.

Tarvikkeet: Tulostetut diplomit.

Tila: Ryhmätila, jossa lapsilla mahdollisuus istua tuolilla/penkillä.

Toimintatuokioiden kokonaisuus päätetään diplomien jakoon. Ohjaajat ovat tulostaneet diplomit etukäteen ja kirjoittaneet niihin lasten nimet. Ohjaajat kutsuvat kunkin lapsen nimeltä ja ojentavat hänelle diplomin. Diplomien jaon yhteydessä taputetaan jokaisen lapsen superkaveritaidoille!

LÄHTEET

Euroopan unioni: Euroopan sosiaalirahasto. MAST- Ryhmyttämisosas. 2018.
<https://ameo.fi/wp-content/uploads/2018/02/Ryhmyttamisopas.pdf>

Haapsalo, T., Kirkkopelto, K. & Repo, Laura. 2016. Mun ja Sun juttu!. Helsinki: Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy.

Kirkkopelto, K. 2016. Piki. Helsinki: Lasten keskus.

Papunet www-sivut. 2020. <https://papunet.net/>

Pixabay www-sivut. 2020. <https://pixabay.com/fi/>

Reftel, J., Reftel, K. & Brosché, H. 2013. Poriseva puuro: ryhmätoimintaa pienille ja isoille. Helsinki: Lasten keskus ja Kirjapaja Oy.

Repo, L. 2015. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus.

Suomen mielenterveysseura ry:n www-sivut. 2020. <https://mieli.fi/>

Valkeapää, M. 2011. Pomppivat pavut: ryhmätoimintaa pienille ja isoille. Helsinki: Lasten Keskus.

Viitottu rakkaus www-sivut. 2020. <https://viitotturakkaus.fi/>

YouTube www-sivut. <https://www.youtube.com/?gl=FI&hl=fi>